

1982/83:44

Onsdagen den 8 december em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

35 § Verksamheten inom Nordiska rådet

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:11 om verksamheten inom Nordiska rådet.

Anf. 114 STURE PALM (s):

Herr talman! Den redogörelse för det nordiska samarbetet som riksdagen nu behandlar visar att flera stora frågor återkommer år efter år.

Vid Helsingforssessionen i mars redovisades bl. a. 250 nordiska samarbetsprojekt. En del frågor som då intog en central plats på dagordningen återkommer vid den följande sessionen i Oslo i februari 1983.

I centrum för intresset står av naturliga skäl åtgärder för att bemästra den stora arbetslösheten. Vid Helsingforssessionen upplystes att vid den tidpunkten 650 000 personer var arbetslösa i Norden. Vid det helt nyligen avslutade nordiska statsministermötet angavs siffran till 800 000. Av de arbetslösa utgör ca en tredjedel ungdomar under 25 år. Detta är en förskräckande utveckling.

Arbetslösheten stiger nu i alla de nordiska länderna med undantag för Island.

I oktober hade Norge 2,5 %, Finland 5 %, Danmark 9,4 %, Island 1 % och Sverige 4 % arbetslösa.

Det finns naturligtvis delade meningar om hur problemen skall bemästras. Nordens fackliga samorganisation har utvecklat stor aktivitet på detta område, och helt nyligen har ett socialdemokratiskt medlemsförslag väckts i rådet, där man understryker att om inte dessa frågor löses, kan arbetslöshetsproblemet på längre sikt bli ett hot mot den demokratiska utvecklingen. Den moderna historien ger som bekant många skrämmande exempel på detta.

Det aktuella medlemsförslaget, som nu skall behandlas i ekonomiska utskottet, kommer att inta en central plats vid sessionen i Oslo. I förslaget

Onsdagen den
8 december 1982

*Verksamheten
inom Nordiska
rådet*

erinras om att utgifter till arbetslöshetsunderstöd, olika arbetsmarknadsåtgärder och sociala utgifter stiger raskt. På ett år beräknas de direkta utgifterna för dessa ändamål i de nordiska länderna röra sig om 30–40 miljarder kronor.

Förslagsställarna vill att de nordiska länderna skall söka sig fram till en samordnad stimulanspolitik för att lösa dessa problem. Som ett led i detta framhålls att ett gemensamt nordiskt handlingsprogram på området snarast bör komma till stånd på initiativ av ministerrådet.

Bland olika åtgärder som nämns gäller ett bättre nordiskt samarbete i internationella ekonomiska organ, speciellt i OECD. Dessutom aktualiseras valutasamarbetet, inköpsprogram för den offentliga sektorn och samarbete på energiområdet – bl. a. petroleumsektorn.

Vi får dagligen uppleva att de nordiska regeringarna har olika syn på hur de ekonomiska problemen skall lösas, och debatten vid sessionen i Oslo kommer som en följd av dessa förslag att behandla en av de väsentligaste nordiska frågeställningar som någonsin varit föremål för debatt vid rådets sessioner.

På det kulturella området är samarbetet sedan lång tid tillbaka mer etablerat främst som ett resultat av kulturavtalet. Det framtida nordiska radio-TV-samarbetet har under många år fångat allmänhetens intresse. Tele-X-projektet visar att ansträngningar görs för att på olika områden utveckla detta samarbete, och vad som skall ske i fortsättningen är föremål för en studiefas. Detta är ingalunda ett problemfritt område, och i satellittekniakens spår följer stora problem för det traditionella kulturlivet som det vore ett allvarligt misstag att ignorera. Ett utslag av detta är bl. a. den djupt allvarliga presskrisen.

Vid Helsingforssessionen intog det framtida nordiska forskningssamarbetet en mycket central plats. Vid sessionen i Oslo kommer det framtida allmänkulturella samarbetet att bli en av de stora frågorna.

Bakgrunden är den s. k. Bergendalsrapporten, där det gjordes en utvärdering av det hittillsvarande kultursamarbetet i Norden.

Rapporten, som kommer att ligga till grund för debatten, är välgörande kritisk mot svagheter i det nordiska kultursamarbetet. Utredaren, som talat klarspråk, skrev bl. a. i rapporten:

”Det finns tendenser som tyder på att organisationen har otillräcklig förnyelsekraft. Man talar om risken för byråkratisering och rutinisering, om att arvet från kulturkommissionen är slut. En utveckling av det slaget är inte säregen för det nordiska samarbetet. Den kan iakttas också bland de stora nationella administrationer som har byggts upp eller omorganiserats under de senaste årtiondenas stora tillväxt av den offentliga verksamheten.

Man bör utgå från att förnyelsekraften i det nordiska kultursamarbetet har en stimulerande inspirerande roll, och sekretariatet har en viktig och krävande uppgift som dialogpartner med politiker, ämbetsmän och fältpolitiker. Det vore emellertid av flera skäl en mindre lyckad ordning om det förutsattes att den yttersta drivkraften sitter i administrationen.”

Jag tillhör dem som helt ansluter sig till utredarens kritiska synpunkter,

och dessa frågor har även tagits upp i ett socialdemokratiskt medlemsförslag. I detta medlemsförslag poängteras med stor skärpa folkrörelsernas roll som en starkt vitaliserande faktor i kultursamarbetet.

Redan nu upptar den nordiska kulturbudgeten över 40 samnordiska institutioner. Vi som har arbetat med dessa frågor under flera år är övertygade om att enbart inrättandet av institutioner sannerligen inte utgör någon garanti för en nöjaktig vitalisering av det kulturella samarbetet i Norden.

Jag tror att en ökad aktivitet från de olika folkrörelsernas sida skulle få en välgörande effekt på samarbetet över gränserna och på ett verksamt sätt förhindra att detta samarbete blir alltför institutionsbundet.

Av liknande skäl tror jag att den ökade partipolitisering som under senare år skett inom Nordiska rådet är av stort värde. För första gången genomfördes i år valen av utskottspresidier efter partilinjer. Detta innebär att de borgerliga partierna f. n. besätter 13 och vänsterpartierna 11 av dessa platser.

Det är också ett steg i rätt riktning att den svenska socialdemokratiska regeringen vid regeringsskiftet i höstas tillsatte en särskild statssekreterare som helt skall ägna sig åt nordiska samarbetsfrågor. Önskemål om liknande arrangemang har tidigare framförts i rådet, och det vore värdefullt om de övriga länderna följde det svenska exemplet.

En ständigt återkommande fråga inom rådet har varit att söka få partierna att bli aktivare på detta område. Ett led i denna strävan utgör de nu aktuella planerna på att 1983 – alltså för första gången – inbjuda partisekreterarna från alla partier som är representerade i de nordiska parlamenten till en gemensam överläggning om nordiska samarbetsfrågor. Platsen är fastställd till Färöarna, där ett Nordens hus kommer att invigas i maj månad. Det finns en förhoppning om att detta kan bli inledningen till ett ökat intresse för de nordiska frågorna i de fem berörda länderna.

Vi är väl medvetna om att utan de politiska partiernas aktiva intresse och engagemang kommer det nordiska samarbetet inte att kunna föras fram i den takt vi önskar.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat rikta uppmärksamheten endast på några av de samarbetsfrågor som just nu är högaktuella inom rådets verksamhetsområde.

Anf. 115 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Få betänkanden från utrikesutskottet är mindre till omfånget än nr 11. De anföranden som här hålls med anledning av betänkandet får ses som uttryck för att det är angeläget att kammarens ledamöter ges en uppfattning om hur det nordiska samarbetet bedrivits under det gångna året. Betydelsen av detta arbete är vida större än vad utskottets betänkande, avgivet i full enighet, ger uttryck för.

Nordiska rådets session i Helsingfors i mars i år kom att i högre grad än tidigare präglas av de ekonomiska svårigheter som alla de nordiska länderna i större eller mindre grad brottas med. Budgetöverläggningarna i rådet och

Onsdagen den
8 december 1982

*Verksamheten
inom Nordiska
rådet*

den stramare prioritering som utmärker ministerrådets nya handlingsprogram och projektarbetet är en följd av de nordiska ländernas nuvarande ekonomiska situation. I tider då det anses nödvändigt, och är nödvändigt, att minska takten i de offentliga utgifternas ökning kan naturligtvis inte de nordiska insatserna vara opåverkade. Statsministrarna konstaterade också vid ett möte före sessionen i våras att det nordiska samarbetet borde ha den strama statsfinansiella situationen som utgångspunkt i planläggningen av nya aktiviteter för samarbetet. I praktiken innebär detta att de nordiska regeringarna koncentrerar insatserna på ett mindre antal områden. Det gäller framför allt projekt som kan samlas under de två beteckningarna "Norden som hemmamarknad" och "Tekniken och framtiden".

Det ansågs också viktigt att garantera verksamhetens nivå inom viktiga samarbetsområden, t. ex. inom arbetsmarknadspolitiken, som Sture Palm här talade om, och att stödja nya samarbetsprojekt av större omfattning genom tillskott till de gemensamma nordiska budgetarna.

Det ekonomiska läget präglar, som jag sade, rådets arbete. Detta gäller inte bara problem med frysta anslag, hårdare prioriteringar osv., utan en väsentlig del av innehållet i rådets diskussioner har också ägnats och ägnas frågan om hur de nordiska länderna gemensamt skall möta de utmaningar och krav som det ekonomiska läget både i Norden och i omvärlden ställer på arbetet. I ekonomiska utskottets uttalande och i rådets debatt framhölls bl. a. att de nordiska ländernas engagemang i internationella fora mer borde inriktas på att få till stånd en samordnad ekonomisk politik som kunde bryta den rådande stagnationen.

En viktig fråga på Nordiska rådets dagordning var forskningssamarbetet. Mot bakgrund av ett förslag från ministerrådet – förslaget hade flera gånger varit i kulturutskottet – har Nordiska rådet antagit rekommendationen om ett forskningspolitiskt råd för att åstadkomma en nödvändig samordning av de nordiska ländernas vetenskapliga forskning och dess resurser såväl inom grundforskning och tillämpad forskning som inom forskarutbildning. Nu har också i dagarna från kulturministrarna meddelats att forskningsrådets stadgar godkänts den 18 oktober i år och att rådet tillsatts den 1 december och därigenom bl. a. ersätter den s. k. rådgivande kommittén för forskning. Med hänsyn till att det redan tidigare fanns och fortfarande finns mellan 40 och 50 olika nordiska samarbetsorgan med forskning som en del av sina uppgifter framfördes vid sessionen vissa reservationer, bl. a. av mig själv, mot att inrätta ett nytt forskningsorgan. Men vi accepterade det som en paraplyorganisation med uppgift att se över nationella och samnordiska forskningsorgan med sikte på rationalisering och effektivisering.

Herr talman! Från moderat sida var vi från början skeptiska till detta forskningspolitiska råd. Vi har kunnat konstatera att den rådgivande kommittén för forskning, som nu har upphört i samband med bildandet av rådet, inte utgjort det initierande organ för nordiskt forskningssamarbete som först var tänkt. Man blir också litet misstänksam när man ser vilka utgångspunkterna för stadgearbetet var när det gällde rådets verksamhet. Bl. a. skall kultur- och undervisningsministrarna samt samarbetsministrarna

*Verksamheten
inom Nordiska
rådet*

gemensamt ansvara för rådets verksamhet, genom att med lämpliga mellanrum fastställa riktlinjer för det forskningspolitiska rådets arbete.

Inte ingenting är så viktigt för ett lands ekonomiska utveckling som forsknings- och utvecklingsarbete. Undersökningar visar att tre fjärdedelar av tillväxten av svensk BNP under första hälften av 1970-talet kan hänföras direkt eller indirekt till forsknings- och utvecklingsarbete. Samtidigt är det viktigt att ett land i ekonomiska åtstramningstider inte låter forskning och utveckling drabbas negativt. Ett effektivt sätt att undvika oönskad begränsning är att satsa på nordiskt forskningssamarbete, och det är också det forskningspolitiska rådets uppgift. Dubbelarbete skall undvikas, och genom gemensam nordisk forskning skall man i högre grad kunna satsa på sådan forskning som har höga kringkostnader i form av avancerad apparatur och andra kostnadskrävande installationer. Jag vill här erinra om det arbete med ett framtida samarbete på den acceleratorbaserade forskningens område som Nordiska rådet har tagit upp.

Det är viktigt att man nu inte – bl. a. genom en ständigt förändrad personuppsättning i den kader av ministrar som skall ha huvudansvaret för det forskningspolitiska rådet – begränsar rådets verksamhet och förhindrar den forskningsiniterade verksamhet som är en viktig del av rådets uppgifter. Samtidigt – och det vill jag än en gång påpeka – finns det vinster att göra genom att se över den stora mängd befintliga forskningssamarbetsorgan, vilka kostar mycket pengar, men vars verksamhet till stor del skulle kunna täckas in av det nybildade forskningspolitiska rådet.

Vi kommer fortsättningsvis från moderat håll att lägga effektivitetsbedömningar på våra olika samarbetsorgan. Nordiska rådet har inget värde i sig, bara genom vad det utträttar. Vi får heller inte bortse ifrån att ett intensifierat ekonomiskt nordiskt samarbete, och då menar jag att praktiskt taget allt samarbete på ett eller annat sätt har ekonomiska implikationer, kan bidra till ökad effektivisering, samtidigt som man får ett mervärde i förstärkta kontakter de nordiska länderna emellan och därmed också en ökad kulturgemenskap.

Ett viktigt led i denna kulturgemenskap utgörs av den ständigt stigande tittarfrekvensen beträffande grannländernas TV-program när det gäller dem som är bosatta nära gränserna. Detta TV-tittande har betytt mer för ökad språkförståelse än kanske något annat som har företagits genom Nordiska rådets försorg. Det är bara att beklaga att vi på grund av de svenska socialdemokraternas tidiga rädsla för Nordsat-projektet nu befinner oss hopplöst på efterkälken för att få till stånd ett nordiskt satellitsamarbete, som hade kunnat betyda mycket i den internationella satellitvärld som snart också når oss. Man ville inte eller var oförmögen att inse vart den tekniska utvecklingen skulle föra oss. Under tryck från kulturarbetare och andra som ville förhindra ett ökat TV-tittande gick socialdemokraterna emot Nordsat-projektet. Under kommande år har vi verkligheten över oss, och det blir allt mindre angeläget att satsa pengar på att få till stånd möjlighet till sju nordiska TV-kanaler när Västtyskland, Luxemburg och England har sändningar som når de olika nordiska länderna.

Nåväl, herr talman, strax före Nordiska rådets senaste session drog sig danskarna ur den tvååriga studiefas som ministerrådet hade föreslagit som ett led i arbetet på ett ökat radio- och TV-samarbete baserat på ett satellitsystem. Ministerrådet kände sig därför tvingat att dra tillbaka sitt förslag till sessionen. Därefter väcktes ett medlemsförslag som låg till grund för rådets och kulturutskottets arbete. Det utmynnade i en rekommendation till de fyra övriga regeringarna att uppta förhandlingar i syfte att träffa avtal om den fortsatta utvecklingen av ett radio- och TV- samt telesamarbete baserat på överföring via satellit. Ett eventuellt förverkligande av ett sådant samarbete skall underställas rådets session, hette det i en kompromisstext som vi enades om i kulturutskottet. Utskottet framhöll bl. a. att de kunskaper och erfarenheter som förberedelserna av Tele-X-projektet i Sverige kunde ge borde utnyttjas vid utvecklingen av det föreslagna fyrlandsprojektet.

I det sammanhanget, herr talman, vill jag återigen understryka utskottets uttalande att de kulturpolitiska motiven för ett utvidgat nordiskt radio- och TV-samarbete blir tyngre ju fler utomnordiska program som blir tillgängliga i Norden via satelliter. Det vore verkligen olyckligt om det, bland de talrika satellitsändningar som om några år kommer att kunna tas emot från olika delar av Europa, skulle saknas ett nordiskt programutbud. Det är mot denna bakgrund som kulturpolitiska överväganden helt talar för ett nordiskt satellitsamarbete.

Dess värre framkom, när utskottet senast sammanträffade med ministerrådet, att ministerrådet inte såg någon möjlighet att kunna fatta de nödvändiga besluten i tid ens till sessionen 1984. Det är verkligen beklagligt, då saken brådskar med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen i vår omvärld.

Satellitsakens behandling är ett exempel på att det nordiska samarbetet ibland och kanske i ökad grad i framtiden inte kommer att bygga på alla de nordiska ländernas deltagande i ett viktigt projekt. Vår förhoppningen är naturligtvis, både här och när det gäller andra områden, att samtliga fem länder skall se sig i stånd att kunna delta. Men det är ibland nödvändigt att starta ett samarbete med två eller flera länder i förhoppning att det sedan skall kunna utvidgas. Det var också en sak som diskuterades under debatten vid Nordiska rådets senaste möte. Den s. k. "byggklossprincipen", dvs. att bilaterala lösningar kan betraktas som byggklossar för ett samarbete omfattande alla fem länderna, lanserades först från norsk sida. På detta sätt anses t. ex. det svensk-norska avtalet om energi- och industrisamarbetet vara en viktig stimulans.

Herr talman! Det finns mycket att säga om behovet av en vidgad språkförståelse mellan de nordiska länderna, om det utbyggda samarbetet som har ägt rum efter genomförandet av förslagen från den s. k. Petrikommittén, vilket bl. a. innebär ett ökat inflytande från Grönland, Färöarna och Åland.

Jag skall begränsa mig till vad jag nu har sagt. Jag vill bara instämma i en sak som Sture Palm sade. Det gäller det värdefulla i den ökade politisering som vi i dag kan märka i Nordiska rådets arbete. Det finns en reell fara för att

en byråkratisering och en Nordiska-rådet-i-sig-mentalitet skulle kunna sprida sig och "vaere sig selv nok". Genom den partipolitisering som vi kan förmärka, och som från moderaternas sida har yttrat sig i att vi tillsammans med de andra konservativa partierna i de nordiska länderna har tillskapat ett eget kansli, kan en vitalisering komma till stånd som inte bygger enbart på att vi behöver ökade anslag till olika projekt utan på att vi inom ramen för de anslag som våra nordiska parlament anslår till det nordiska samarbetet kan åstadkomma en ökad effektivitet. Och, herr talman, med effektivitet menar jag i det här fallet ett ökat närmande de nordiska länderna emellan, men också mellan medborgarna i de olika nordiska länderna.

Anf. 116 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Den som är intresserad av riksdagstryck och läser utrikesutskottets betänkande när det gäller berättelsen över Nordiska rådets verksamhet, får väl den uppfattningen att nordiska rådets arbete är av ringa omfattning eller att den svenska riksdagen inte tillmäter det nordiska arbetet något större intresse.

Jag anser att det nordiska samarbetet är viktigt, det är omfattande och det kan utvecklas långt mer än vad vi hittills lyckats med. Detta är av stort värde för de nordiska folken. Det är viktigt att vi här i riksdagen redovisar något av detta arbete och att vi som riksdagsledamöter för debatten vidare ut i landet för att öka förståelsen för det nordiska arbetet.

Som medlem i Nordiska rådets social- och miljöutskott tänkte jag i detta anförande presentera några av de viktigare frågorna som vi behandlat i utskottet under de år den här berättelsen gäller. Utskottet framhöll i sitt betänkande inför sessionen vikten av att de ekonomiskt besvärliga tiderna inte fick ge anledning till att man slår av på ambitionerna vad gäller de s. k. mjuka värdena, dvs. den sociala välfärden i vid mening.

Detta framhölls i anslutning till ministerrådets berättelse C 1, där utskottet uttalade farhågor att ministerrådets markanta satsning på ekonomiskt inriktade samarbetsområden som "Norden som hemmamarknad" och "Tekniken och framtiden" skulle gå ut över den sociala välfärden i vidaste mening.

Utskottet har påpekat en del problemlösen som möter individen vid resa, flyttning och byte av arbetsplats i Norden. Den nya nordiska konventionen om social trygghet, som trädde i kraft vid årsskiftet, är av betydelse för att människorna skall kunna färdas, bo och arbeta i annat nordiskt land med oförändrad social trygghet.

Som en uppföljning av denna betoning av individens trygghet och rörlighet i Norden tillsatte social- och miljöutskottet efter sessionen en arbetsgrupp för att i samverkan med rådets övriga utskott ta fram ett parlamentariskt program under rubriken Det nordiska medborgarskapet. Detta program skall bl. a. föra vidare de strävanden som ligger till grund för social- och arbetsmarknadskonventionerna.

Denna omsorg om individen präglar också den nya överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad, som efter behandlingen i Nordiska rådet

Onsdagen den
8 december 1982

*Verksamheten
inom Nordiska
rådet*

antogs här i riksdagen den 24 november.

Den fråga som vi har ägnat stort intresse åt är barnens rättigheter. Två av rådsrekommendationerna behandlar just den frågan. Den ena rekommendationen avser likartade bestämmelser om förbud mot kroppslig aga eller annan kränkande behandling av barn, vidareutvecklad föräldrautbildning i de nordiska länderna samt särskilt beaktande av handikappade barns situation. Den andra rekommendationen avser gemensamt nordiskt agerande på nordiskt plan för en internationell konvention till skydd för barnens rättigheter.

I det ursprungliga förslaget, där vi även förordat ett s. k. faddersystem för barn, hade vi med utgångspunkt i FN:s barnår 1979 gjort en bred översikt över barnens situation och miljö. Bl. a. konstaterades att barnens psykiska och sociala miljö inte utvecklats på samma positiva sätt som de materiella villkoren. Utskottet instämde i att den allt snabbare samhällsomvandlingen bidragit till att skapa en inre otrygghet hos barnen. Det borde klarläggas, sade man, hur boende- och uppväxtmiljön påverkade barn och unga, och kontakterna mellan generationerna borde förstärkas.

Det är omöjligt att behandla barn- och ungdomsproblem utan att beröra det stora hot mot ungdomen som narkotikan utgör. Den lavinartade ökningen av missbruket leder till att en allt större grupp utslagna ungdomar går en tidig död till mötes. Rådet har uppmärksammat dessa problem och strävat efter att slå tillbaka den tidigare liberala attityden till hasch. Vid rådets session 1981 antogs en rekommendation om vidareutvecklat samarbete om förebyggande åtgärder, behandling och information. Till årets session föreslog jag och andra medlemmar i rådet effektivare insatser mot narkotikamissbruket, och det resulterade i en rekommendation om bl. a. gemensam målsättning i kampen mot narkotikamissbruket, ökade resurser för tull och polis, ett intensifierat samarbete mellan tull- och polismyndigheterna i syfte att komma till rätta med narkotikamissbruket och narkotikabrottsligheten samt enhetligare rättstillämpning på narkotikalagstiftningens område.

Vid ett möte i februari i år har social- och justitieministrarna enats om att motverka alla försök att t. ex. avkriminalisera cannabis och utfäst sig att verka för utökat samarbete mellan tull och polis och intensifiera ansträngningarna att stoppa narkotikahandlingen. Vår målsättning är att göra Norden till ett narkotikafritt område.

En annan fråga som varit uppe till behandling är jämställdheten. Ett första handlingsprogram på jämställdhetens område fastställdes av ministerrådet 1978. Detta program har medfört mycket få konkreta resultat, även om ett antal projekt har utförts. I år framlades emellertid ett förslag om ett reviderat samarbetsprogram. Utskottet framförde vid överläggningar med jämställdhetsministrarna flera synpunkter på utkastet, och jag vågar säga att ministrarna i inte obetydlig omfattning beaktade dessa i det slutliga programmet. Jämställdhet borde enligt utskottets uppfattning omfatta lika möjligheter, lika rättigheter, lika villkor och lika ansvar inom utbildning, arbetsliv, familj, organisationsliv och samhällsliv i övrigt. Det var viktigt att

skapa en sådan reell situation att dessa möjligheter och rättigheter verkligen kunde utnyttjas.

Slutligen vill jag säga att Nordiska rådet år 1983 skall genomföra ett trafiksäkerhetsår. Det kommer att få en mycket stor omfattning, och det redovisade planeringsarbetet har mottagits med stort intresse.

I den informationsverksamhet som vi bedriver försöker vi att rikta oss till vissa målgrupper, bl. a. lärarna och folkrörelserna, och utarbeta sådant material som kan vara lämpligt i skolundervisningen och i folkrörelsearbetet.

Herr talman! Jag har bara velat framföra dessa synpunkter, och jag har inget yrkande.

Anf. 117 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av Ingrid Sundbergs i långa stycken förnämliga inlägg, och jag vill närmast återkomma till hennes påpekande om vilka möjligheter vi har i Norden att gemensamt göra bra insatser på forskningspolitikens område.

Ingrid Sundberg nämnde två saker som jag vill stryka under, och jag vill som bakgrund till detta poängtera att det finns en bred enighet om det väsentliga i att vi har partipolitiserat Nordiska rådet. Det betyder i det här sammanhanget faktiskt att en moderat och en socialdemokrat kan ha ganska lika uppfattningar. Inom det nordiska området skulle vi genom ett samarbete kunna lösa frågor som vi på det nationella planet har mycket stora svårigheter med. Den acceleratorbaserade forskningen kräver av vårt land investeringar under ett decennium på 300–400 milj. kr. Det är investeringar på en sådan nivå att vi i högsta grad måste ifrågasätta om vi mäktar dem ensamma, men inom Norden skulle vi tillsammans kunna göra det.

I samband med att Ingrid Sundberg berörde detta diskuterade hon värdet av en partipolitisering, men Ingrid Sundberg vet att det i Nordiska rådet finns krafter som mer eller mindre säger blankt nej till ett sådant samarbete. Men jag tror att om vi tillsammans skulle kunna vidhålla de uppfattningar som Ingrid Sundberg gjorde gällande var svenskt konservativa, så kanske vi t. o. m. kunde förmå det norska höire att inta en annan ståndpunkt och få någonting att ske på det här området.

Jag vill med uppskattning notera den positiva inställning som moderata samlingspartiet tydligen har i forskningspolitiska sammanhang.

Anf. 118 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Några talare har påpekat att det betänkande som utrikesutskottet presenterar för kammaren rörande Nordiska rådets verksamhet är rekordkort. Detsamma gäller betänkandet om Europarådets verksamhet, som kammaren har att behandla nästa vecka. Detta är ett traditionellt sätt att behandla sådana här berättelser. Det har alltid gått till så. Jag skulle gärna vilja säga att jag tycker att det finns starka motiv för att hitta en form för en något utförligare redovisning av de viktiga verksamheter som pågår i såväl Nordiska rådet som Europarådet. Den period som den nu aktuella

berättelsen omfattar slutade redan i våras, och det har hänt ganska mycket inom organisationerna sedan dess, som man skulle kunna redovisa i ett något utförligare betänkande.

Herr talman! Jag kommer att i utrikesutskottet aktualisera frågan om att överväga en annan form för redovisning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

36 § Vissa kulturpolitiska frågor

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1982/83:10 om vissa kulturpolitiska frågor.

Anf. 119 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande 1982/83:10 finns fogade tre reservationer av moderata ledamöter. Jag skall här något kommentera de reservationerna.

Den första gäller ansvarsfördelningen inom kulturområdet mellan stat, landsting och kommuner. Det är en viktig principiell fråga. Såväl stat, landsting som primärkommuner gör betydelsefulla kulturpolitiska insatser.

Självfallet har staten ett huvudansvar för institutioner av rikskaraktär, landstingen för regionala och kommunerna för lokala verksamheter. Men en stor del av statens kostnader går till regionala och lokala ting, i markerat specialdestinerade former och med ett totalresultat, som i många delar av landet uppfattas som orättvist. Åtskilliga kulturinstitutioner får stöd av alla tre samhällsnivåerna.

Det är tveksamt om detta komplicerade system är i alla avseenden effektivt. I den moderata motionen 1981/82:2043 med motivering i motion 2018 understryks att vi inte är ute efter någon övervältring av kostnader på landsting och kommuner. Sådana manövrer i ena eller andra riktningen är ointressanta på kulturområdet – det rör sig om, i de stora sammanhangen, alltför små pengar.

Men däremot måste man fråga sig om det inte vore till kulturens bästa med en klarare ansvarsfördelning, en rättvisare regional fördelning av det statliga stödet och ett större landstings- och primärkommunalt inflytande över stödets utnyttjande.

Majoritetens skrivning på denna punkt är helt meningslös. Man avstyrker motionen med hänvisning till kulturrådets utredningsprojekt Kommunerna, staten och kulturen.

Som kulturrådet påpekar kommer studien visserligen att omfatta en beskrivning av utvecklingen under senare år, men det är inte aktuellt att inom projektet utarbeta förslag till förändringar av gällande principer.

Från moderat sida vill vi inte känna oss så låsta – vi anser att det finns behov av en mer förutsättningslös diskussion.

Den andra reservationen gäller formerna för den statliga bidragsgivningen. På vissa områden – tag till exempel de fria grupperna eller kulturtidskrifterna – är samhällets stöd många gånger avgörande för verksamhetens fortbestånd.

Då är det särskilt väsentligt att fördelningen av stödet sker på ett invändningsfritt sätt. F. n. är det små grupper av förtroendevalda och tjänstemän som skall överblicka mycket rikhaltiga kultursektorer. Det är helt enkelt fysiskt svårt att hinna med.

Därmed uppstår risk för en omedveten eller medveten styrning mot vissa smakriktningar eller andra profileringar. Om inte annat kan en sökande som får avslag på sin ansökan uppfatta situationen på det sättet. Därför har vi föreslagit att man skall pröva möjligheterna för att flera, sinsemellan oberoende, organ får verka inom samma kultursektor.

Utskottet, liksom kulturrådet, hänvisar till att det finns många olika grupper som utdelar stöd. Ja visst. Men det är ju totalt ointressant för den som får avslag på en ansökan om bidrag till en kulturtidskrift att veta att det sitter en grupp andra människor och fattar beslut om bidrag till museijärnvägar.

Utskottet har i själva verket undvikit att ta upp problemet till seriös granskning. Det kanske är alltför kulturpolitiskt känsligt.

Bakom den tredje reservationen står inte enbart moderaterna i utskottet utan även center- och folkpartisterna. Det är bra att vi på så sätt fått en samlad borgerlig markering av intresset för nya finansieringsvägar inom kulturområdet.

Det sägs ibland att i första hand kulturen kommer i kläm i ekonomiskt kärva tider. Så är nu inte fallet – det visar tillgänglig statistik. Men stagnation kan uppstå, och en regering som klipper till med en devalvering på 16 % minskar naturligtvis i ett slag kulturens reala resurser kraftigt.

Därför är frågan om alternativa finansieringsmöjligheter viktig. Samtidigt måste man givetvis bevaka att något otillbörligt inflytande över kulturlivet inte smyger sig in. Att upprätthålla den rågången behöver inte vara svårt.

Donationer och depositioner skall mottagas endast i den mån de tillför verksamheten något av värde och inte är förknippade med tyngande krav.

Vänföreningar av skilda slag kan tillskapas och ge sitt stöd utan bindningar.

Kulturinstitutionernas marknadsföring behöver utvecklas, och det kan gärna ske i nära kontakt med organisationer och företag. Men samarbetet skall ske på institutionernas villkor.

Sponsring är en finansieringsform som bör utnyttjas i mån av möjlighet. Men den får inte, och behöver inte heller, utvecklas till ett beroendeförhållande.

Avgiftspolitikerna är av stor betydelse. Välavvägda avgifter liksom försälj-

ning av exempelvis trycksaker och souvenirer av hög kvalitet kan ge goda inkomstförstärkningar.

Man skall naturligtvis inte tro att allt detta på ett avgörande sätt ändrar kulturlivets ekonomiska villkor i vårt land.

Men, som vi exemplifierar i vår reservation, man kan klara en hel del ting, som annars låge utom ekonomiskt räckhåll: Det kan gälla gästspel, internationellt utbyte och inköp av vissa föremål till museer.

Låt oss göra rent hus med den misstänksamhet som man på socialistiskt håll vill sprida kring nya finansieringskällor och även kring en måttfull avgiftsfinansiering på kulturområdet!

Om kultursektorns företrädare visar prov på iderikedom och initiativförmåga då det gäller att nå ut med sin verksamhet och om man i varje fall till en del klarar kostnaderna på egen hand, tror jag att det blir mycket lättare att få gehör för fortsatt direkt stöd från det allmännas sida.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 4 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 120 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi har i rätt stor enighet kunnat behandla överskottsmotionerna från vårriksdagen, vilka berör ganska betydelsefulla frågor. På en punkt har folkpartiets och centerns representanter reserverat sig. Det har vi gjort därför att vi tycker att den socialdemokratiska gruppen har en mycket förvirrad skrivning om frågan i vad mån man på kulturinstitutioner kan ta emot ekonomiska bidrag. Jag föreslår att den som vill veta hur det ligger till och hur det bör ligga till läser reservation nr 4 som är klagörande.

Får jag bara peka på en sak. Det enda argumentet i utskottstexten, som socialdemokraterna har dikterat, är att om man tar emot gåvor till kulturinstitutioner, skapar det ytterligare ekonomisk obalans till nackdel för konst som söker nya vägar. Min fråga är: Hur går det påståendet ihop? Om jag kan räkna rätt, måste ju bidrag från en donator till en institution snarare möjliggöra för den statsbidragsbeviljande myndigheten att ge ökade anslag åt annat håll. Det är någonting i detta påstående som inte stämmer.

Jag vänder mig till Ing-Marie Hansson, eftersom hon senare kommer upp. Det finns ett förslag från den nya regeringen om rätt att vid inkomsttaxeringen göra avdrag för fackföreningsavgifter. Jag har inte så mycket till övers för det förslaget men däremot för en annan tanke, nämligen den att man skulle kunna göra avdrag för gåvor avsedda för ideella, humanitära och kulturella ändamål. Jag skulle gärna vilja fråga Ing-Marie Hansson: Varför skall man kunna dra av avgifterna till den egna fackföreningen men inte kunna medge begränsad avdragsrätt för gåvor avsedda för kulturella ändamål?

Jag yrkar bifall till reservation 4.

Anf. 121 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Låt mig först beklaga att kulturfrågorna – som vanligt – kommer långt ned på talarlistan. Jag minns än i dag att barnkulturproposi-

tionen på sin tid kom upp till behandling halv tolv på natten, och överläggningen fick sedan avbrytas. Den här debatten kommer något tidigare, men kulturfrågorna får ändå inte den behandling här i kammaren som de är värda.

Vi från vpk har under den allmänna motionstiden väckt en motion som handlar om kommersialismens verkningar på kulturområdet. Till det utskottsbetänkande som nu behandlas har vi fogat tre reservationer som jag något skall kommentera.

Det gäller för det första en parlamentarisk utredning om kommersialismens verkningar på kulturområdet främst avseende barnen och ungdomen. För det andra vill vi ha en utredning om en kulturlag, som garanterar en jämn kulturell standard och förbättrade betingelser för en kraftfull utveckling av kulturlivet i kommunerna. För det tredje handlar det om finansieringen eller sponsorverksamheten, något som Lars Ahlmark berörde.

Mottot för vår syn är: Försvara kulturen! Jag har under de senaste 14 dagarna ställt en rad frågor till kulturministern, frågor som jag också tidigare ställde till den borgerliga regeringen. Jag har nämligen konstaterat att kulturen i dagens Sverige är allvarligt hotad. Författare, bildkonstnärer, musiker, filmare, sångare, dansare och teaterarbetare tystas och motas ut bakvägen från anslagsgivande myndigheter, säger vi i vår motion. Så förhåller det sig också.

Lars Ahlmark tog i sitt anförande upp frågan om ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och landsting. Vad man kan konstatera efter sex års borgerligt styre är att kommunerna och landstingen har berövats miljard efter miljard och att kulturen är mycket allvarligt hotad.

Lars Ahlmark liksom också Jan-Erik Wikström kunde, framgick det av deras inlägg, tänka sig andra finansieringsmöjligheter än att staten gick in och hjälpte inte bara biblioteken utan också de grupper som jag tidigare nämnde, dvs. fria teatergrupper, bildkonstnärer m. fl. Jag tycker att Lars Ahlmark uttryckte sig mycket motsägelsefullt. Först förklarade han att ekonomin skulle vara avgörande, men sedan sade han att sponsring eller, i klartext, när näringslivet går in och finansierar kulturlivet, inte betyder att det uppstår ett beroende när det gäller det kulturella utbudet.

Vi anser att nedrustningen på kulturlivets område under de borgerliga regeringsåren har inneburit att sponsringen har ökat och att det i sin tur skapar mycket allvarliga risker för att kulturlivet än mer kommersialiseras och tas över av Industriförbundet, SAF och liknande organisationer. Vi är alltså bestämt emot en sådan sponsorverksamhet. I en av våra reservationer framför vi också kravet att riksdagen klart skall uttala sig mot sådan verksamhet.

Till den här frågan hör också att vi i detta land har en ideologiproduktion som för med sig att arbetarklassen och framför allt dess barn exploateras. Deras kunskapsbehov och upplevelser hämmas av den propaganda och de nya medier med vilkas hjälp man har spritt myter om livet och samhället i det dubbla syftet att tjäna pengar och bevara klassamhället. Vi tycker det finns anledning att omedelbart vidta åtgärder mot detta. Där anklagar vi också

socialdemokraterna för att ha svikit sin uppgift. Vi menar att arbetarrörelsen alltsedan sin uppkomst fört kulturkamp. Arbetarklassen är den samhällsklass som kämpar för kulturell utveckling och rättvisa mot borgerlig kommersialism och ideologisk deformation. Vi menar att arbetarrörelsen borde ta tag i det här och utveckla nya strategier.

Jag läste senast i går broderskapsrörelsens mediepolitiska program, som vi tycker är utmärkt. Dess krav stämmer i mångt och mycket överens med vpk:s. Men tyvärr tvingas vi konstatera att man i utskottet inte går med på en parlamentarisk utredning som snabbt skulle kunna föreslå åtgärder på området. Vi är medvetna om att kulturrådet har en rad utredningar på gång, men vi tycker att frågan bör föras upp på en ideologisk och parlamentarisk nivå så att man snabbt skulle kunna göra någonting.

Sedan helt kort om den sista frågan: Vi hade så sent som i går i kulturutskottet en företrädare för kulturrådet som visade hur standardskillnaderna mellan kommunerna har ökat. Kulturrådet säger i sitt remissyttrande över vårt krav på en kulturlag att en sådan inte skulle innebära någon förändring. Vi tror inte det. Vi tror att det i dag är nödvändigt att ha en sådan lag som gör att skillnaderna mellan kommunerna minskar. Det kan inte vara rimligt att barnen i glesbygdskommunerna får se teater kanske en gång vartannat år medan barnen i storstadsområdena har helt andra möjligheter. Samma sak gäller biblioteken. Man kan gå till område efter område inom kulturlivet och se att standardskillnaderna har ökat; det gäller framför allt barnen och invandrarna.

Med detta ber jag att få yrka bifall till de tre vpk-reservationerna.

Anf. 122 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill koncentrera mina kommentarer till det här betänkandet kring frågor om kulturens decentralisering och tillgänglighet, om ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommun och slutligen om avgiftsfinansiering och stöd från enskilda och företag.

Jag vill börja med att yrka bifall till kulturutskottets hemställan, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Moderaterna föreslår i en av de motioner som behandlas i betänkandet en översyn av de mer grundläggande principerna för ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommuner inom kultursektorn för att, som det sägs i motionen, åstadkomma en större regional rättvisa och ökat självbestämmande för landsting och kommuner.

Detta låter ju tjusigt. Det skulle innebära en omfattande utredning, särskilt om den skall relateras till de av riksdagen fastställda kulturpolitiska målen. Vad vill då moderaterna åstadkomma med en sådan översyn? Är ni villiga att öka de statliga insatserna, eller förväntas kommuner och landsting öka sina ekonomiska åtaganden? Om svaret är nej, vill då moderaterna åstadkomma en större regional rättvisa genom att minska stödet till de stora kulturinstitutionerna? Det vore intressant att höra en kommentar till den frågan från Lars Ahlmark.

Lars Ahlmark sade i sitt inlägg att den utredning som kulturrådet nu håller

på med och där man utvärderar vad som har hänt inom kommuner och landsting när det gäller kulturpolitiken är meningslös, därför att utredningsgruppen inte har till direktiv att lägga fram färdiga förslag. Men eftersom Lars Ahlmark sitter i kulturrådet och där inte har framställt några yrkanden om att gruppen skulle ha sådana befogenheter, vet han mycket väl att det är fullt möjligt för kulturrådet att vid delrapporter från den här utredningen initiera förslag till förändringar.

Kulturrådet har visat att de större regionala institutionerna redan i dag får ett betydligt större primär- och sekundärkommunalt stöd än vad de statliga bidragen utgör och att statens andel alltså inte motsvarar kommunernas åtaganden. Vill moderaterna omfördela resurser från de helstatliga kulturinstitutionerna som Operan, Dramaten och centralmuseerna till de regionala institutionerna? Frågetecknen hopar sig.

Utan en klart angiven viljeinriktning för en omfattande utredning förefaller moderaternas förslag närmast leda till en omständlig byråkrati. Den raka frågan är egentligen: Vill moderaterna satsa mer eller mindre på kulturen? Den frågan vill jag gärna ha svar på.

Vidare säger moderaterna att de vill sprida ansvaret för bidragsgivningen till flera, sinsemellan oberoende organ. Det förslaget verkar också dåligt genomtänkt. Det är verkligen inte ett fåtal människor som i dag är involverade i bidragsfördelningen inom kultursektorn. Det är inte heller på detta område som problemen är störst. Det stora problemet är snarare att få pengarna att räcka till. I stället för att sprida ansvaret är det mer angeläget att överväga om inte formerna för bidragsfördelningen *inom kulturrådet* skulle kunna förenklas ytterligare. Jag vill dock betona hur viktigt det är att den helhetsbedömning som kulturrådet har till uppgift att svara för inte urholkas ännu mer.

I motion 1981/82:2043 föreslår moderaterna att riksdagen skall uttala att nya vägar för finansiering av kulturverksamhet skall prövas.

De skärpta kraven på offentliga besparingar kommer att leda till växande behov av andra inkomster för kulturlivet än bidrag från stat och kommuner. Ett ökat inslag av avgiftsfinansiering är enligt motionärerna ett naturligt instrument.

I utskottet har samtliga borgerliga partier enats om att i en reservation yrka bifall till den moderata motionen.

Det innebär för både centerns och folkpartiets del, såvitt jag förstår, en förskjutning i förhållande till den tidigare, åtminstone från centerpartiets sida, restriktiva inställningen till avgiftsfinansiering och sponsorverksamhet. Det sägs i reservationen att denna typ av stöd knappast kan medföra någon väsentlig ökning av kulturinstitutionernas inkomster. Ändå gör Jan-Erik Wikström ett stort nummer av detta förslag och säger att majoritetens skrivning närmast skulle kunna rubriceras som förvirrad. När man analyserar reservationen, känner man sig förvirrad.

Här vill företrädarna för samtliga borgerliga partier slå sig för bröstet för att de har en mycket positiv inställning till en ökad sponsorverksamhet och en ökad avgiftsfinansiering, utan att säga ett enda ord om vilka effekter ökade

avgifter får för de grupper som i dag, med alltmer urholkade löner, drabbas av ytterligare kostnadspåslag. Det är kanske inte så intressant för moderaterna. Det är numera tydligen inte heller intressant för centern och folkpartiet. Jag noterar att centern inte har anmält något intresse av att delta i denna debatt. Det innebär faktiskt en avvikelse från centerpartiets tidigare inställning, när man nu ställer sig bakom en gemensam borgerlig reservation när det gäller avgiftsfinansiering och sponsorverksamhet.

Vi har från majoritetens sida betonat att man måste följa erfarenheterna av denna finansieringsmetod och studera utfallet i andra länder. Om metoden skulle få samma konsekvenser här som i många andra länder, nämligen att den etablerade konsten och de nya, utvecklande formerna av konstnärlig verksamhet får svårt att erhålla stöd, kan det innebära en ytterligare ekonomisk obalans till nackdel för konst som söker nya vägar. Det är ganska klart, och det är mycket anmärkningsvärt att en före detta kulturminister finner att detta är någonting som han inte riktigt förstår. Det är allvarligt, tycker jag.

Jag hörde på radio här om dagen hur Harry Hjärne, som kanske är bekant med Jan-Erik Wikström, sade så här i frågan om att få stöd från företagen: "Ja, tio gubbar på bandet på Volvo mot några blåsare hos Symfonikerna. Vilken prioritering skall man göra när det kärvar? Jag är kluven." Jag tycker att det var eftersinnande och klokt sagt av Harry Hjärne, och jag vill vädja till Jan-Erik Wikström att han i de nära kontakter som ni kanske har nu för tiden inom folkpartiet också lyssnar till Harry Hjärnes funderingar i de här frågorna.

Inställningen till företagsstöd och avgiftsfinansiering inom kultursektorn är en fråga om värderingar och kultursyn. I utskottets skrivning har vi pekat på de erfarenheter man har fått på andra håll, och vi har varnat för en sådan utveckling. Beroende av avgifter eller möjligheten att få stöd hämmar lätt det fria skapandet.

Låt oss vidhålla samhällets ansvar för ett levande kulturliv också i kärva tider. Forna tiders mecenater som visade sin glans och därmed stärkte sin ställning, sin image, sin makt, borde vi ha passerat.

Anf. 123 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Ing-Marie Hansson tog genast upp frågan om mer eller mindre pengar. Men man kan ju också ställa frågan: Kan vi använda de pengar vi har på ett mer effektivt sätt? Jag tror det.

Jag tror alltså att en översyn av ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommuner och vidgade möjligheter för landstingen och kommunerna att utnyttja det stöd de kan få på ett sätt som står i överensstämmelse med deras egna intentioner är ett bättre sätt att utnyttja de medel som står till förfogande.

Jag påstod aldrig, Ing-Marie Hansson, att den utredning som sker inom kulturrådet är meningslös. Det jag sade var att utskottets svar var meningslöst, eftersom man hänvisade till en utredning som inte kommer att gå in på dessa mera principiella frågor utan mera är en kartläggning. Och jag

har i kulturrådet i samband med remissen av de här motionerna påpekat att jag tycker att detta är otillfredsställande och att man borde vara mera aktiv och gå litet längre på det här området.

Att flera organ skall kunna vara verksamma med bidragsfördelning inom samma område är en fråga om rättssäkerhet. Jag tror att vi skall vara vaksamma så att vi ser till att de som är beroende av statligt stöd också känner att handläggningen av deras ansökningsärenden sker på ett hundraprocentigt invändningsfritt sätt.

Slutligen i fråga om sponsring: Det är ju faktiskt så att mängder av kulturskapare i det här landet, exempelvis författare och konstnärer, är beroende av att det finns människor som köper deras verk – deras böcker, deras tavlor och vad det kan vara fråga om. Men vi vet att konstnärerna håller på sin integritet. De väljer att inte falla undan för frestelsen att skapa sådant som kanske skulle vara lättare för dem att sälja.

Varför skulle då de kulturinstitutioner vi har falla undan, om de får ett ekonomiskt stöd från företagen? Det är ju egentligen en anklagelse mot dessa institutioners konstnärliga integritet.

Anf. 124 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag sade att jag tyckte den socialdemokratiska texten var något förvirrad, och jag måste ju säga att om texten är det så var ju Ing-Marie Hanssons utläggning inte så mycket mera klargörande.

Jag sade också att i vår reservation har vi försökt peka på att det naturligtvis är bra om stat och kommun kan ge ökade anslag – jag har själv kunnat medverka till det på kulturområdet under sex år – men att vi också ställt frågan: Vad är det för fel att ta emot gåvor och donationer? Skall man börja säga nej till detta? Vad är det för en konstig moral som gör att man anser att det är helt all right om Volvo stöder fotboll, ishockey eller vad som helst, men att man inte får ge en donation till Göteborgssymfonikerna?

Sedan verkar det som om Ing-Marie Hansson hade deltagit i någon spiritistisk seans. I varje fall återopade hon Harry Hjärne, men jag förmodar att hon syftade på Lars Hjärne. Han har den kloka egenskap som de flesta liberaler har, dvs. han tänker kring de här frågorna.

Det är klart att det finns problem i sammanhanget – det måtte väl jag veta som har hållit på med detta i så många år. Men Ing-Marie Hansson gör det lätt för sig. Hon har löst alla problem. Det är bara att öka statsbidragen, hålla nere avgifterna och säga nej till gåvor och donationer. Vi får väl se när budgeten kommer i januari med sänkta avgifter på de statliga kulturinstitutionerna och ett principuttalande om att man inte skall ta emot gåvor och donationer.

Det som är högsta moral när det gäller idrott blir plötsligt konstigt när det gäller kultur. Tror Ing-Marie Hansson att Göteborgssymfonikerna spelar en Beethovensymfoni annorlunda, därför att de kan få ett stöd från Volvo för att skaffa sig några extra musiker?

Onsdagen den
8 december 1982

*Vissa kultur-
politiska frågor*

Anf. 125 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag rikta mig till Lars Ahlmark, som betonar att det är viktigt att vi får bättre möjligheter till ett samspel när det gäller de anslag som utgår från stat, landsting och kommuner. I det avseendet är vi helt eniga. Jag tror att det är av mycket stor betydelse att man får ett samarbete, så att man hela tiden ser på effekterna av de bidrag och det stöd som utgår, vilka grupper som nås, vilka effekterna blir, vilken variation och bredd på kulturlivet och vilket alternativt kulturliv som man därigenom skapar. Det är just det som kulturrådet håller på att arbeta med tillsammans med Landstingsförbundet och Kommunförbundet och som inte staten ensidigt kan handha.

Den andra frågan som Lars Ahlmark tog upp var handläggningen av olika bidragsformer. Lars Ahlmark sade att det vore bra, om man kunde tillskapa en handläggning som var till 100 % invändningsfri. Jag instämmer i det önskemålet, men jag måste säga att ett sådant sätt att hantera bidragsfördelningen får vi inte förrän vi har helt obegränsade ekonomiska resurser att stödja kulturlivet med, för så fort vi kommer till prioriteringar blir det fråga om avvägningar och bedömningar. Det gäller naturligtvis att hitta en handläggningsform som är någorlunda administrativt hanterlig och ändå tillgodoser sakkunskap och bredd, så att det inte blir alltför få människor som sysslar med detta.

När det gäller ekonomiskt stöd och konstnärlig integritet har vi faktiskt inte skrivit att vi förbjuder institutioner – här riktar jag mig också till Jan-Erik Wikström – att även i fortsättningen ta emot donationer såsom de gjort hittills. Men vi tror inte från socialdemokratisk sida att detta är något som löser problemen för kulturlivet och som kan innebära någon stor förändring vad gäller stöd.

Svenskt näringslivs största problem i dag är inte hur man skall vältra över pengar på kulturlivet. Svenskt näringsliv har andra problem, som är mycket avsevärda. Det är inte att ösa pengar på Göteborgssymfonikerna som är det största problemet i Göteborg.

Anf. 126 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Det förvånar mig att Ing-Marie Hansson tydligen har ett så dåligt grepp om den utredning som kulturrådet avser att genomföra. Det är faktiskt så, och det sägs klart i kulturrådets yttrande, att utredningen inte kommer att ta upp de mer grundläggande principerna då det gäller ansvarsfördelningen. Jag tror att det är viktigt att man tar upp de principerna. Det är lätt att i tider med snabb ekonomisk tillväxt acceptera litet orättvisor här och där. De som känner sig illa tillgodosedda kan alltid räkna med att ett senare år bli delaktiga i det stöd som kan komma. Men råder stagnation eller nedgång blir dessa ofullkomligheter mycket svårare att bära. Därför skall vi se till att få en frihet för kommuner och landsting att effektivt utnyttja det stöd som staten kan ge på kulturområdet. F. n. är det inte på bästa sätt. Det är för snårigt och oklart i fråga om ansvarsfördelningen.

Då det sedan gäller bidragsfördelning till grupper som söker pengar säger

Ing-Marie Hansson att vi måste ha en smidig administrativ hantering. Men allting är inte bara fråga om smidig administrativ hantering. Det är också fråga om rättssäkerhet och – inte minst på kulturområdet – om att alla skall behandlas på bästa möjliga sätt – naturligtvis med hänsyn tagen till de svårigheter som alltid ligger i den här typen av bedömningar.

Det förvånar mig litet grand att man ifrån socialdemokratisk sida inte tar den här problematiken på allvar. Må vara att vi inte genast kan komma överens om formerna. Men att man inte tar diskussionen på allvar och inte heller beaktar, att en handfull personer i praktiken har ett avgörande inflytande över finansieringen av hela kulturområden är ett centralt problem. Däremot tror jag faktiskt inte att det svenska kulturlivet låter sig köpas av några små bidrag från företag. En del ytterligare avgifter här och där inom kultursektorn kan ge utrymme för vissa extra punktsatser. Detta tror jag kommer att ha den effekten att det ger uppmuntran för dem som arbetar inom kulturområdet men ingalunda leder till någon farlig styrning.

Anf. 127 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Nej, det är tyvärr inte så, Ing-Marie Hansson, att företagen och enskilda individer i vårt land står i kö för att ge bidrag till kultur. Vore det så väl, hade vi en helt annan situation. Men frågan är: Skall man skrämma bort de få företagsledare i vårt land som visar ett intresse för att också stödja kultur? Hur kan det komma sig att mängder av socialdemokrater, som ledare för våra stora ishockey- och fotbollsklubbar och våra idrottsförbund, med glädje accepterar pengar från företagen, medan man på principiella grunder skulle säga nej om samma företag ville ge en liten del av detta till kulturändamål? Jag kallar det inte moral. Jag kallar det dubbelmoral.

Anf. 128 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Först några ord till Lars Ahlmark. När det gäller kulturrådets översyn har vi, såvitt jag förstår, i enighet i kulturrådet slagit fast att de grundläggande principerna för statsbidragens konstruktion inte skulle ifrågasättas och utredas. Bakgrunden till det är att statsbidragen till kulturinstitutionerna är baserade på ett avtal mellan stat, kommun och landsting, som grundar sig på att riksdagen har fastställt de kulturpolitiska målen och iklätt sig ett ansvar för att också ta på sig en ekonomisk del av bördan. Hela förverkligandet av de kulturpolitiska målen beror alltså av ett förtroende mellan de olika huvudmännen. Där får inte staten svika sin del av ansvaret, därför att det får konsekvenser, som jag försökt belysa, även för de andra huvudmännens vilja att bekosta kulturinstitutionerna. Jag tycker att det är viktigt att man slår fast att vi inte har förändrad inställning där.

När det gäller hantering av bidragen är faktiskt drygt 150 personer knutna till kulturrådet involverade i bidragsfördelningen. Dessutom byts de ut väldigt tätt, därför att man inte skall ha för långa mandatperioder och få för hårda personbindningar. Jag vill hävda att detta är ett system som är så spritt när det gäller inflytande att det saknar motsvarighet i världen. Det skulle inte lösa några problem med en mängd självständiga organ.

*Vissa kultur-
politiska frågor*

Jan-Erik Wikström oroar sig för att vi skulle hamna i bakvattnet när det gäller kultursidan gentemot idrotten och dess sponsorer. Jag har haft förmånen att syssla ganska mycket med idrottssidan. Brynäs har ju varit av landslagsklass och kämpat ganska bra. Jag har haft hand om dess verksamhet några år.

Jag tycker att det är litet svårt att jämföra idrottssidan med kultursidan när det gäller stöd från företag. I fotboll och ishockey är reglerna givna. När det gäller att måla tavlor och spela teater är det litet svårare. Det var ganska typiskt att Jan-Erik Wikström nämnde Beethoven som exempel. Det är inte kontroversiellt med Beethoven, men nyskapande svensk musik har i dag väldigt svårt att finna sponsorer.

Anf. 129 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till reservation nr 4, som är fogad till kulturutskottets betänkande nr 10, och i övrigt till utskottets skrivning.

I utskottsbetänkandet tas bl. a. upp till behandling centermotionen 1774, vari motionärerna framhåller vikten av fortsatt decentralisering och fördelning av stödet till regional kulturverksamhet. Motionärerna kräver också att man skall pröva förutsättningarna för en omfördelning av stödet till regionala kulturinstitutioner för att i ökad utsträckning tillgodose underförsörjda områden som finns i vårt land.

I motionen framhålls bl. a.:

”Decentralisering är enligt 1974 års riksdagsbeslut ett av målen för den statliga kulturpolitiken. Vi anser att decentraliseringsmålet måste ges en framskjuten roll i den statliga kulturpolitiken. Detta är angeläget inte minst mot bakgrund av den storstadsdominans och geografiska koncentration som fortfarande råder i fråga om kulturlivets fasta resurser.

Det är vår uppfattning att den samhällsstödda kulturverksamheten skall nå ut till alla delar av landet. Stor vikt måste läggas vid att forma kulturpolitiken efter människors behov och önskemål, att ge den kulturella verksamheten en förankring i närmiljö och vardag och stödja människors eget skapande och gemenskap med varandra. En decentraliserad kulturverksamhet är en grund för ett rikt kulturliv och för demokrati och jämlikhet. — — —

Det är ett känt faktum att medborgarna i ekonomiskt kärva tider i ökad utsträckning söker sig till kulturella upplevelser. Sett också i detta perspektiv är det angeläget att verksamheten vid de regionala kulturinstitutionerna kan bibehållas och utökas. Detta gäller i synnerhet de områden i landet som i dag är underförsörjda på kulturell verksamhet av det slag som dessa kan erbjuda. Stödet till regional teater-, dans- och musikverksamhet fördelas i dag mätt i antal grundbelopp mycket ojämnt mellan olika län och olika för olika kulturformer. Det räcker då inte med att rättvist söka fördela en mindre årlig ökning av antalet grundbelopp, utan det framstår också som nödvändigt att möjligheterna prövas och utnyttjas att förändra existerande ojämlikheter. Således bör möjligheterna även prövas att inom stödets ramar åstadkomma en omfördelning som medför att ytterligare stöd kan komma områden med

ett i dessa avseenden mindre utvecklade kulturliv till del. Genom åtgärder av detta slag kan successivt de i dag stora regionala skillnaderna minskas och förutsättningarna för kulturlivets utveckling sammantaget förbättras.

Ytterligare en väg att skapa ökat utrymme för en verksamhetsutveckling till förmån för små kulturinstitutioner är att de regionala kulturinstitutionerna söker samarbete med varandra och utvecklar det samarbete som redan finns. Ett sådant samarbete kan ske dels interregionalt mellan olika kulturinstitutioner, dels inom regionerna mellan kulturinstitutioner av olika slag och olika kulturformer. Samarbete kan också ske mellan kulturinstitutioner och fria grupper och amatörer. Ett bättre samarbete mellan centrala och regionala kulturinstitutioner framstår som starkt motiverat. För kulturlivet i stort bör ett ökat samarbete kunna betyda att tillgängliga resurser utnyttjas bättre och att resurser kan frigöras för att förbättra och utveckla den kulturella verksamheten."

Kulturutskottet har med en s. k. välvillig skrivning avstyrkt motionen, och vi har inte funnit det möjligt att nu komma längre med den tillgång till fakta i ärendet som vi hade när motionen behandlades, varför vi inte har någon annan mening än vad utskottet har anfört. Jag vet dock nu att ny statistik visar att åtgärder i den riktning som vi pekar på i vår motion är av behovet påkallade. Vi kommer därför ifrån centern att återkomma i denna för hela vårt land så viktiga fråga.

Herr talman! Eftersom jag har tid över för mitt anförande, vill jag också lugna Ing-Marie Hansson. Hon befarade att centern i fråga om avgiftspolitik har frångått tidigare ståndpunkter. Det har vi inte gjort, trots att vi som sagt står bakom reservation nr 4. Vi har och kommer att ha en restriktiv inställning till kulturinstitutionernas möjligheter att finansiera sin verksamhet med en avgift. Vi kan t. ex. peka på biblioteken, där vi helt tar avstånd från en avgiftsfinansiering.

Men det finns kulturinstitutioner som redan i dag har en icke föraktlig inkomstkälla i avgiftssystemet. Och om Ing-Marie Hansson betänker och ser tillbaka på beslut som vi har fattat i kulturutskottet och här i riksdagen, finner hon att vi har ålagt t.ex. kulturinstitutioner här i Stockholm att ytterligare försöka ta en egen finansiering via avgiftssystemet. Vi tror inte att det är till nackdel, utan det kanske kan medverka till att vi får en spridning av kulturen även i andra delar av landet. De statliga anslagen kanske kan ställas till förfogande för övriga delar av vårt land.

När det gäller sponsringen har t. ex. idrottens möjligheter utvecklats att få anslag och donationer. Ing-Marie Hansson har sagt att hon inte tycker att det är något fel i och för sig. Jag vill påpeka att jag anser att idrotten är kultur, och i det fallet behöver det inte vara någon skillnad. Jag vill påstå att socialdemokraterna i utskottet inte heller har bortsett från möjligheterna till sponsring. Ni säger på s. 9 i utskottsbetänkandet: "Utskottet anser att regeringen nogha bör följa utvecklingen beträffande sponsorverksamheten." Jag vill påstå att vi i reservationen har kringgärdat våra yrkanden nästan mer än vad socialdemokraterna har gjort i det avseendet. Vi har t. ex. framhållit vådan av att kulturinstitutionernas utbud påverkas.

Onsdagen den
8 december 1982

*Vissa kultur-
politiska frågor*

Anf. 130 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Jan-Erik Wikström inte lyssnade på Karl-Eric Norrby, för då hade han fått klarlagt att majoritetens skrivning inte alls är så kategorisk och så avvisande som Jan-Erik Wikström försökte lägga in i sin tolkning.

Jag begärde ordet därför att jag måste ställa en fråga till Karl-Eric Norrby. Han talar varmt om decentralisering och säger att den skall ha en framskjuten ställning. Samtidigt ställer sig centern tillsammans med moderaterna i en reservation bakom en motion, där man i den moderata texten skriver att det finns ett växande behov av andra inkomster för kulturlivet än bidrag från stat och kommuner. Ett ökat inslag av avgiftsfinansiering är enligt motionärerna ett naturligt instrument. Den motionen har alltså centerpartiet ställt sig bakom tillsammans med folkpartiet och moderaterna i en reservation.

Detta rimmar illa med allt vackert tal om decentralisering. Vi vet hur svårt det är i dag för teaterverksamheten, bara med de försiktiga krav på ökade avgifter som Riksteatern har ålagts i den senaste budgetpropositionen. Det har gjort att det är svårt att spela på små orter och i mindre lokaler, där biljettintäkterna inte kan finansiera den del av arrangörsavgiften som den lokala teaterföreningen belastas med. Precis samma sak kan sägas med rader av exempel från andra delar av kulturlivet. Och att centerpartiet talar för decentralisering men ställer sig bakom en ökad avgiftsfinansiering av kulturaktiviteter tyder på att man inte riktigt har förstått vilken väg man vill gå.

Anf. 131 KARL-ERIC NORRBY (c) replik:

Herr talman! Jag kunde tydligen inte med mitt inlägg på något sätt övertyga Ing-Marie Hansson om att jag inte har ändrat mening i den här frågan. Jag försökte säga klart att det inte har skett någon ändring från vår sida när det gäller avgiftsfinansiering. Det finns, som jag påpekade, kulturinstitutioner, som i dag till en del finansierar sin verksamhet med avgifter.

Vi har i den reservation som är fogad till betänkandet pekat på detta och sagt att troligen kan inga större summor beräknas flyta in genom de här avgifterna, utan att det egentligen är marginella inkomster man kan få den vägen. Men vi tycker ändå att man skall ta till vara de möjligheter som finns.

Jag sade också klart och tydligt att biblioteken icke bör bli föremål för avgiftsfinansiering. Det handlar alltså inte på något sätt om en avvikelse från vårt tidigare ställningstagande i de här frågorna. Jag vill också påstå att när det gäller den sponsorverksamhet som förekommer – även socialdemokraterna i utskottet är medvetna om att den förekommer – har vi med vårt uttalande i reservationen, vars tankegångar här har utvecklats bättre av Lars Ahlmark, kringgårdat sponsorverksamhetens område. Vi säger att sponsorverksamheten, donationerna och bidragen inte på något sätt får stå i strid med de kulturpolitiska målen. Det är en given förutsättning. Skall man ta

emot donationer, anslag och bidrag får detta inte på något sätt förenas med krav om en ändrad inriktning hos kulturinstitutionerna.

Nr 44

Onsdagen den
8 december 1982

Anf. 132 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! För att fatta mig mycket kort om sponsorverksamheten vill jag ställa en fråga till Jan-Erik Wikström, eftersom han talade om Göteborgs symfoniorkester. Jag ser liksom en bild framför mig: Göteborgs symfoniorkesterns medlemmar klädda i ljusblå Volvo-overaller, SKF-dekaler på fiolerna och små gula mössor med Prippsreklam.

När man går på idrott i dag är spelarna förvandlade till oigenkännlighet. Skall vi när vi går och lyssnar på musik eller ser teater finna samma fenomen där? I dagens kärva ekonomiska läge kan man inte räkna med att företagen gör någonting utan att få någonting i gengäld. Kan Jan-Erik Wikström se scenen framför sig? Kanske det kunde vara en kultursoaré med FiB-Aktuellt på dekaler. Det skulle åtminstone störa mitt sinne både för musiken och för teatern.

*Vissa kultur-
politiska frågor*

Anf. 133 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt om något av mina inlägg har föranlett detta bisarra inpass från Eva Hjelmström.

Volvo har faktiskt gjort en donation till Göteborgssymfonikerna. Det finns inga sådana här tramsiga villkor förenade med donationen. De kan bara uppkomma i en förvirrad tanke. Man har naturligtvis också på Volvo sagt sig att det är ganska bra om vi kan förstärka symfoniorkestern i Göteborg så att den blir lite större än den man har i konserthuset i Stockholm. Och när orkestern spelar bra musik kan det komma hela Göteborg till del. Märkvärdigare än så är det inte.

Det jag sade till Ing-Marie Hansson var att jag tycker att det är så konstigt att man med förtjusning accepterar pengar till idrott. Då är all slags sponsring högsta lag. På kulturområdet skall man inte få ta emot en gåva utan att få höra principiella invändningar från Ing-Marie Hansson eller sådant trams som Eva Hjelmström kommer med.

Anf. 134 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Man måste skilja på enstaka donationer och sponsring.

Låt mig i det sammanhanget också påpeka, vilket framhölls tidigare, att majoritetsbeskrivningen inte var så kategorisk. Nej, tyvärr, vi är betydligt mer kategoriska vad gäller att ge näringslivet ett inflytande på kulturområdet. Vi vill i stället att kommunerna, landstingen och staten skall stå för kulturutbudet – och självfallet de enskilda människorna, som är de avgörande i sammanhanget. Men, som sagt, skilj på donation och sponsring!

Jag tycker fortfarande inte att jag fick något klart svar på min fråga om Jan-Erik Wikström kunde föreställa sig de bilder jag målade upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

Onsdagen den
8 december 1982

Mom. 4 (ansvarsfördelningen inom kultursektorn)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 77 för reservation 1 av Britt Mogård m. fl.

*Antagning till
högskolan*

Mom. 5 (kulturlag)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 15 för reservation 2 av Eva Hjelmström.

Mom. 7 (kulturrådets bidragsgivning)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 77 för reservation 3 av Britt Mogård m. fl.

Mom. 8 (finansiering av kulturverksamhet)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 4 av Britt Mogård m. fl. med 137 röster mot 15 för reservation 5 av Eva Hjelmström. 154 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 169 röster mot 137 för reservation 4 av Britt Mogård m. fl.

Mom. 9 (kommersialismens verkningar på kulturområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 15 för reservation 6 av Eva Hjelmström.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

37 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1982/83:11 Utlåning av filmverk från arkivet för ljud och bild

Utbildningsutskottets betänkande

1982/83:2 Kompletteringar till läroplanen för kommunal vuxenutbildning m. m. (prop. 1982/83:2)

Vad utskotten hemställt bifölls.

38 § Antagning till högskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:7 om antagning till högskolan.

Anf. 135 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande är fogade två moderata reservationer. Den första handlar om antagningssystemet för högskolan, och den andra rör konkurrenskomplettering. Jag kommer att behandla dem i

Onsdagen den
8 december 1982

Det största problemet inom högskolan är f. n. antagningssystemet. Det är oerhört komplicerat och svåröverskådligt. På ett mycket effektivt sätt har PUKAS-reformen och högskolereformen visat den tröghet som präglar administrativa regleringar av den högre utbildningen. Jämfört med administrativa regleringar utgör de studerandes egna reaktioner genom förändrade studieval och ändrade preferenser för högre utbildning en smidig och känslig anpassning av studierna till de förändrade yttre förhållandena. Undersökningar visar också att den sociala snedrekryteringen snarare tenderat att öka än att minska efter högskolereformen. Genomströmningen i den högre utbildningen har minskat kraftigt, och antalet studieavbrott har ökat. Medianåldern för dem som påbörjar studier har för många utbildningslinjer höjts.

*Antagning till
högskolan*

Den s. k. ungdomspuckeln, skapad av de höga födelsetalen i början av 1960-talet, då krigsårens stora barnkullar själva skaffade sig barn, har nu lämnat grundskolan, svämmat över bräddarna i gymnasiet och trycker på portarna till högskolor och universitet. Detta inträffar i en tid när vi talar om rekordhög ungdomsarbetslöshet. I en sådan situation borde det ligga i allas intresse att underlätta för elever som lämnar gymnasiet att komma direkt in på någon högre utbildning och inte tvinga dem att ge sig ut i arbetslivet för att där skaffa sig yrkeslivspoäng och sedan söka in på den högre utbildningen. Om de kunde komma in direkt, skulle man i någon mån kunna lindra den svåra ungdomsarbetslösheten. Dessutom är det ju så att bildning och utbildning är bördor som lätt kan bäras, vart man än går i livet.

Litet har för all del gjorts. Maximal poäng för arbetslivserfarenhet erhålls nu efter tre år mot tidigare efter fem år. Den s. k. direktövergången från gymnasieskolan till högskolan har ökat från 20 % av antalet platser inom kvotgrupp 1 och 2 till en tredjedel av samtliga platser på en utbildning.

Det skall i det här sammanhanget sägas att det socialdemokratiska förslaget ursprungligen omfattade endast 15 % av dessa platser. Vi moderater har sedan länge sagt att detta inte är tillräckligt och att i stället minst hälften av platserna på en utbildning måste reserveras för dem som kommer direkt från gymnasiet. Vi har i olika sammanhang fört fram detta krav, men vi har fått mycket litet stöd.

Finns det möjligen något hopp om att den socialdemokratiska regeringen kommer att tänka om på den här punkten? De uttalanden som gjorts av statsrådet Lena Hjelm-Wallén ger enligt min uppfattning inte någon vägledning.

Antagningssystemet är roten till det onda i högskolan. Det nuvarande systemet leder dessutom till taktikval och betygsinflation. Så har t. ex. antalet elever med genomsnittsbetyget 5,0 ökat fyrfaldigt på den naturvetenskapliga linjen sedan 1979. Förmodligen beror detta på den hårda konkurrensen till vissa utbildningslinjer och på att endast elever med medelbetyget 5,0 får delta i lottning om platser på populära linjer, t. ex. läkarlinjen.

Lottning borde enligt min uppfattning inte få förekomma. I höst krävde

*Antagning till
högskolan*

inte mindre än 237 av totalt 460 olika utbildningsalternativ på olika orter maximal poäng av de sökande som kom direkt från gymnasiet för att de skulle få en chans att delta i lottningen och därmed få en möjlighet att komma in. Om direktövergången ökade till minst 50 %, som vi moderater förespråkar, skulle detta underlätta för dem som kommer från gymnasiet, och lottningssituationen skulle bli mindre vanlig.

Ett annat allvarligt problem med det nuvarande systemet är att betyg på tvååriga gymnasielinjer i många fall konkurrerar på lika villkor med betyg som ges på treåriga linjer. Det leder av lättförståeliga skäl till taktikval i gymnasiet, där elever väljer en lättare utbildning för att få ett högre betyg. Vi moderater menar att treårigt gymnasium i större utsträckning bör vara inträdeskrav till universitet och högskolor. För att förbättra möjligheterna för studerande med tvåårigt gymnasium och de utomgymnasiala utbildningarna borde man inrätta förberedande utbildning. Den utbildningen skulle ge behörighet till olika ämnen och utbildningsvägar på högskolan. Kunskapsredovisningen där bör givetvis ske i form av prov, och de skall betygsättas.

Den här föreslagna utbildningen skulle med fördel kunna förläggas till existerande vuxengymnasier och de mindre högskolorna. Ett sådant system skulle vara rättvisare än det nuvarande, och ingen skulle behöva tänka på taktikval i gymnasiet. Alla sökande till en viss utbildning på högskolan skulle då också ha samma utbildningsnivå, vilket skulle vara till fördel för både lärare och elever. I dag orsakas många av de studieavbrott som sker just av bristande förkunskaper. Om alla har samma förkunskaper undviker man dessa avhopp i betydligt större utsträckning än f. n.

Vi moderater kräver därför i vår reservation 1 att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att utreda möjligheterna att införa en förberedande utbildning av detta slag. I det sammanhanget bör frågan om två behörighetsnivåer analyseras. Om man inför en sådan här förberedande utbildning kan den kvotering mellan olika sökande som nu används vid antagning till högskolan helt avskaffas. Vid vägning mellan de olika studerandena bör dessa bedömas efter sina meriter och förutsättningar och inte, vilket f. n. sker, värderas som representanter för en grupp som de av någon anledning anses tillhöra. Genom förändringar av detta slag kan antagningen till den högre utbildningen ges en utformning som stämmer överens med hävdandet av kvalitetskravet, vilket vi moderater sedan gammalt har velat slå fast.

I reservation 3 tar vi också upp frågan om konkurrenskomplettering. Vi moderater anser att bestämmelserna bör ändras så att alla elever ges rätt att utan tidsbegränsning komplettera och förbättra sina slutbetyg från grundskolan och gymnasieskolan samt att även få tillgodoräkna sig dessa betyg i merithänseende. Genom detta skulle just taktikval, som nu sker på exempelvis gymnasiet, kunna undvikas. Det bör enligt vår uppfattning vara rimligt för en elev att få komplettera sitt betyg om han av en eller annan anledning har misslyckats med sina studier. Det kan bero på många olika saker. Han kan vara skoltrött, ha personliga svårigheter, han kan ha flyttat,

kommit i ny miljö etc.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de båda moderata reservationerna till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:7.

Anf. 136 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Antagningssystemet bör ändras. Vi anger i vår reservation 2 att hälften av antagningsplatserna och flertalet av de allmänna utbildningslinjerna bör avse direktövergång från gymnasieskolan till högskolan. Vi tycker också att man i större utsträckning skall använda högskoleprovet snarare än lottning när man skall rangordna sökande med maximipöäng. Och vi tycker att man skall använda sig av viktning, dvs. ta större hänsyn till förkunskap som är relevant för den utbildning man skall genomgå.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 2.

*Antagning till
högskolan*

Anf. 137 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Låt mig bara mycket kort kommentera de två senaste inläggen.

Moderaterna har fyra krav, såvitt jag förstår. Det gäller det här med att man skall införa förberedande utbildning för dem som har tvåårig gymnasieutbildning, att man skall avskaffa kvoteringen, att den s. k. garantin för direktövergång höjs till 50 % och att det inte skall vara några föreningsmeriter.

Vad beträffar det första kravet så har vi ju kommunal vuxenutbildning som en möjlighet till komplettering. Vi tog tidigare i dag här i kammaren i full enighet ett beslut om en komplettering av läroplanerna för KOMVUX. Vi tycker nog att det kan räcka som ett instrument för komplettering.

När det gäller frågan om kvotering eller kvotgrupper tror jag faktiskt att det inte är riktigt så enkelt som man ger sken av i moderatreservationen. Det finns en rad problem. Jag tror inte att man löser dem så enkelt - t. ex. problemen med folkhögskolceleverna, med 25:4-orna och dem som enbart har arbetslivserfarenhet, vilket jag sade tidigare. Avsikten med reformen var ju att man skulle bredda tillträdet till högskolan så att olika grupper av sökande kunde komma in. Det gjorde man genom att införa en konstruktion med en ganska bred allmän behörighet. Sedan kompletterade man med s. k. särskilda behörigheter. Dessa skulle garantera speciella förkunskapskrav i de olika ämnen som var av betydelse för utbildningslinjen i fråga. Vi tror alltså inte att man kan klara av det så enkelt som anges i moderatreservationen. Jag tror att man får titta litet mera noggrant på den saken.

Man kräver alltså en 50-procentig direktövergång, och det gör man innan man ens sett resultaten av den reform som trädde i kraft den 1 juli 1982. Då gick man över till att tillämpa principen att för en tredjedel av antagningsplatserna skulle gälla direktövergång där så erfordras. Men jag tycker nog att man skall vänta något år, så att man först kan se resultaten av detta.

I själva verket är det ju så att det på väldigt många utbildningslinjer är en direktövergång som ligger högre än den s. k. garantin. Det är egentligen bara på några linjer, vilka är mycket eftertraktade och där det råder väldigt stor

Onsdagen den
8 december 1982

*Antagning till
högskolan*

konkurrens, som det blir fråga om just en tredjedel direktövergångar. Det gäller framför allt läkar- och tandläkarutbildningarna.

Man kan naturligtvis i samband med det här problemet göra följande reflexion: Betyder betygen så väldigt mycket för den kommande yrkesutövningen? Ibland kan man ju fundera över de små skillnader som finns när det gäller poäng för betyg. Skall de spela en så stor roll? Är det så väldigt viktiga? När man funderar över just de yrkeskategorier som kommer från linjer där det råder väldigt stor konkurrens, kan man ju som sagt fråga sig om just betygen spelar så stor roll. Det kanske finns andra kvaliteter som man också skulle behöva titta på i det här sammanhanget.

Jag tillåter mig alltså att uttrycka en viss skepsis mot den väldiga upphaussningen av betygen.

Vidare säger man att det inte skall vara några föreningsmeriter. Men jag vill då fråga: Har det föreslagits från något håll att föreningsmeriterna skall införas igen? Det är mig inte bekant att något sådant har föreslagits från något håll. Det verkar som om moderaterna och folkpartisterna är väldigt rädda för det här med föreningsmeriter och att de därför måste markera det på ett negativt sätt. Men ta det lugnt! Det är ingen ko på isen.

Folkpartiets krav sammanfaller i vissa delar med moderaternas. Jag har ingen anledning att upprepa de krav som är gemensamma för de båda partierna. Men i folkpartireservationen finns det en passus om att högskoleproven skulle användas i större utsträckning, bl. a. i syfte att särskilja inom olika betygsklasser för att diskriminera bättre. Vidare kräver man att större hänsyn skall tas till relevanta förkunskapsämnen. Om de två senare sakerna är väl bara att säga att det mycket väl kan tänkas att prov kan spela en ökad roll i högskolan. För min del är jag inte främmande för att diskutera den saken. Men att nu göra bindningar tycker jag inte är särskilt vettigt, att rycka ut detta bara som en sak för sig. Detsamma gäller relevanta förkunskapsämnen – eller viktning, som man säger. Man kan väl överväga sådana ting också, lika väl som man kan överväga frågan om relevant arbetslivserfarenhet. Även på dessa två punkter tycker jag att det inte är så klokt att isolerat ta ställning just nu.

I anslutning till dessa motioner gör man över huvud taget den reflexionen att frågor om antagning, behörighet och urval är så svåra att det krävs att man ordentligt funderar igenom dem och tar reda på hur de olika delarna hänger samman. Eftersom departementschefen har aviserat en översyn, tycker jag inte att det är så meningsfullt att rycka loss olika bitar ur komplexet.

Folkpartiets reservation har, som man själv skriver, karaktären av ett krav om ett principbeslut. Men för att nu fatta ett principbeslut krävs enligt min mening att man har med många fler komponenter i sammanhanget. Det sägs t. ex. ingenting om hur man skall hantera återkommande utbildning, det sägs över huvud taget ingenting om arbetslivserfarenhet och inte heller något om problemet med relevant arbetslivserfarenhet. Det sägs inte särskilt mycket om kvotgruppsindelningen och de problem som är förknippade med den. Relationen mellan gymnasium och högskola sägs det ytterst litet om. Ett problem i det sammanhanget är hur mycket en överliggande skolform skall få

präglade och påverka en underliggande. Det kan också ha bäring på problemet om prov och betyg, vilket här har antytts.

Vi har vidare relationen mellan allmän behörighet och särskilda behörigheter, en fråga som också bör studeras innan man gör ett mer principiellt ståndpunktstagande. Det saknas alltså en rad komponenter i hela detta system.

Man kan också ta upp frågan om uniformiteten. En fråga som kan resas är om vi behöver ha samma bestämmelser på alla linjer. Jag tycker man behöver fundera över om regelsystemet kanske kan variera mer än nu. En annan sak att fundera över är enkelheten kontra byråkratin. Många kräver just enkelhet i antagningsreglerna. Det kan man åstadkomma, men det finns ett pris även för enkelheten. Det reses också krav på att det skall vara lätt att informera om antagningssystemet. Men precis som i fråga om enkelheten kräver det sitt pris.

Hur skall denna enkelhet kunna vägas av mot kravet på rättvisa för att inte säga millimeterrättvisa, som det ibland ställs krav på?

Rättssäkerheten är också ett problem som man behöver fundera över.

Det finns således en rad ting som är rätt svåra att hantera i sammanhanget. Därför reagerar jag mot tanken på att plocka ut enskildheter ur systemet och klippa till med ett beslut. Vi har ju en del erfarenheter av att det kanske inte är så lyckat att göra det. Jag kan tillåta mig att vara självkritisk och säga att det beslut om att plocka in föreningsmeriter som kom mycket sent i den process som vi hade med kompetensutredning och kompetenskommitté inte var särskilt lyckat. Det kom efter allt annat, och vi hade inte möjlighet att sammanväga det med andra komponenter.

På samma sätt har det varit med de ändringar som har gjorts av senare borgerliga regeringar. Man har plockat ut en sak och gjort en ändring här och en där. Det har gjort att det är ganska svårt att utvärdera det ursprungliga förslaget. Jag tycker alltså att man skall akta sig för detta när man nu åter gör en översyn. Ta i stället det hela i en klump, ta det lugnt och fundera över dessa ganska svåra saker. Mot bakgrund av att vi utredde dessa kompetensfrågor samt frågorna om behörighet och urval i drygt tio år, fattade ett beslut som trädde i kraft den 1 juli 1977 och sedan efter bara ett år gjorde en hel del detaljändringar, så tycker man att åtminstone några årskullar nu skall få gå ut med oförändrade spelregler. Därmed kan systemet utvärderas litet bättre.

Herr talman! Med denna något resignerade suck från en luttrad utredare av kompetens-, behörighets- och urvalsfrågor kan jag säga att jag f. n. mest lutar åt att yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 138 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med Lars Gustafsson om att det här är svåra problem som kräver ganska genomtänkta avvägningar. Men jag tror att det är önskvärt att partierna ger klara besked på de punkter där de har tagit ställning, och vi har gjort det i vår reservation.

Det kan tyckas finnas många skäl för att vänta och se och låta år läggas till

år för att man skall få ett bättre underlag för en utvärdering, men för varje vår är det faktiskt en ny kull gymnasieelever som lämnar skolan och ställs inför ofta mycket svåra situationer. Protesterna mot orättvisan i antagningssystemet är, tycker jag, naturliga, och därför brådskar det. Därför tror jag inte heller att vi har råd med en utredning som tar alltför lång tid på sig med detta. Skall utredningen bli klar i rimlig tid så att vi får till stånd förändringar, då gäller det också för partierna att lämna det stadium där man bara konstaterar att det är problem och börjar bestämma sig för vad man skall göra åt detta. Vi har lämnat ett bidrag på några punkter i vår reservation.

Anf. 139 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson sade med en resignerad suck att han anslöt sig till utskottets hemställan. Jag tycker att det är väldigt symtomatiskt; det visar att Lars Gustafsson i praktiken underkänner hela det nuvarande antagningssystemet men ändå försöker försvara det. Då försvarar han en sak som inte i dagsläget fungerar, det har alla kunnat konstatera. Det är därför vi från moderat håll så klart har drivit frågan och krävt att man först och främst skall tillsätta en parlamentarisk utredning som skall utreda frågan om de två olika behörighetsnivåerna. I väntan på att denna utredning, som skall arbeta skyndsamt, blir färdig vill vi höja direktövergången från nuvarande en tredjedel till hälften.

Lars Gustafsson sade att det nuvarande KOMVUX-systemet skulle kunna vara tillräckligt för att skapa en sådan utbildning som behövs för att få till stånd två olika behörighetsnivåer. Vi anser inte att det är tillräckligt. Vi vill ha ett betydligt mera flexibelt system, vilket – som jag sade i mitt huvudanförande – skall vara utlokaliserat till de mindre högskoleorterna och till andra gymnasier. Där kan man kombinera ihop olika kurser på tre, fyra eller fem ämnen, eller vad som kan behövas, och därmed få en studieinriktning som är direkt förberedande för de studier man skall påbörja på universitetet. Genom sådana studier kommer alla att befinna sig på samma utbildningsnivå, och man har därmed möjlighet att höja kvaliteten vid universitetet. Det kommer att förhindra studieavbrott, och det kommer att vara en rättvisåtgärd av stort mått för de studerande, eftersom alla kommer att ha samma bakgrund och samma förutsättningar att klara av studierna, vilket de inte har i dagsläget. Därför tycker vi att detta är väldigt viktigt.

Sedan sysslade Lars Gustafsson en ganska lång stund med att tala om föreningsmeriter och argumentera mot några yttranden som i varje fall jag inte har fällt här i kammaren. Var han har fått dem ifrån vet jag inte.

Vi tycker från moderat håll – för att sammanfatta det än en gång – att det nuvarande antagningssystemet är så bristfälligt att vi inte kan ha det kvar ens till kommande år utan omedelbart måste vidta stora förändringar.

Anf. 140 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Om jag svarar Rune Rydén först, vill jag påpeka att det inte är så underligt att jag uppehöll mig vid föreningsmeriterna. Det står ju i moderatreservationen – om jag nu kan läsa rätt – att man inte vill ha

föreningsmeriter för urval, och jag ställde bara frågan: Vem har sagt att man skall införa dem igen? I varje fall står det inte i utskottsbetänkandet. Det behandlas över huvud taget inte där. Då kan jag möjligen helt stillsamt få resa frågan varför man är så angelägen om att ta upp detta.

Det jag sade i slutet av mitt anförande innebär inte att jag i praktiken underkänner det nuvarande systemet totalt. Jag är väl medveten om att det finns brister i de här systemen, men säg det antagningssystem som det inte finns brister i i den meningen att det kommer att finnas grupper som inte är nöjda med det. Det antagningssystemet går ju inte att konstruera.

Jan-Erik Wikström säger att det har förekommit protester mot detta antagningssystem. Ja, visst har det kommit protester, men hade vi gjort ett annat system, hade det kommit protester från andra håll.

Nu talar ni väldigt varmt om de ungdomsstuderande. Man kan kanske få dra en lans för de äldre också. Jag sade i en passus av mitt inledningsanförande att ett av syftena med reformen var att ge äldre som inte tidigare hade fått förmånen att studera på dessa nivåer en chans. Man kanske skall komma ihåg också denna grupp i den här yran att gå de ungdomsstuderande till mötes. Därmed har jag inte sagt att detta system i alla detaljer är bra eller att man inte kan ändra på det. Men jag tror inte att någon av er är så naiv att ni inbillar er att ni kan konstruera ett antagningssystem som det inte kommer att bli protester mot. Det är verkligen, med förlov sagt, naivt om någon av er tror det.

Inte heller jag anser att man skall utreda för länge. Jag kan också säga att den utredningstid som sammanlagt användes av kompetensutredningen och kompetenskommittén kanske var för lång. Många saker blir ju överspelade. Men det är en sak att inte hålla på så länge och en annan sak att rycka loss detaljer ur sitt sammanhang och fatta beslut om dem utan att få en översyn av hela fältet på en gång. Det som en sådan här översyn skall leda till är just att man skall kunna studera alla bitar innan man fattar beslut.

Jag vet inte om det finns anledning att gå in på alla de ting som Rune Rydén tog upp i sitt anförande och i repliken. Det kanske vi kan återkomma till senare.

Avslutningsvis är det alltså inte fråga om att man bara skall vänta och se hur länge som helst, utan vi menar att man skall ta ett mera samlat grepp på dessa frågor och inte, som ni vill göra, rycka ut enskilda detaljer.

Anf. 141 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Får jag uppfatta Lars Gustafssons yttrande om föreningsmeriterna så, att inte heller han vill återinföra föreningsmeriter? Det är i så fall någonting som kammaren bör notera som positivt.

Departementschefen har, herr Gustafsson, i ett svar till Birger Hagård i denna kammare sagt att det nuvarande systemet fungerar så dåligt att det inte kan få vara kvar och att det måste ersättas med något nytt. Jag hoppas att den utredning som man talar om, men som vi tyvärr inte vet vad den kommer att innehålla, kommer att bedrivas mycket skyndsamt. Detta är ett för svenskt

*Antagning till
högskolan*

utbildningsväsende utomordentligt allvarligt problem, som måste lösas med det snaraste.

Anf. 142 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är självklart att det innebär färre platser för de äldre studerande om man ökar kvoten för dem som går till högskolan direkt från gymnasieskolan. Min erfarenhet är att de flesta människor i medelåldern är mer intresserade av att deras barn kommer in på högskolan än att de själva gör det.

Anf. 143 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Till Jan-Erik Wikström vill jag bara säga att erfarenheterna kan vara olika. Jag är inte så säker på att Jan-Erik Wikströms erfarenheter gäller för alla.

Jag vet inte om Rune Rydén har texten till det uttalande från utbildningsministern som han återgav eller om det var ett fritt citat. Han skall nog vara litet försiktig med formuleringarna, så att han läser rätt. Såvitt jag vet uttryckte sig departementschefen något mera försiktigt än vad Rune Rydén gjorde i sitt senaste inlägg. Vi är emellertid överens om att det skall bli en översyn och att den inte skall ta så lång tid som den samlade tiden för kompetensutredningen och kompetenskommittén, nämligen över tio år.

När det gäller föreningsmeriterna vill jag inte föregripa denna översyn genom att gå in på detaljer. Då skulle jag nämligen hamna i samma läge som ni. Ni rycker ut några detaljer och kräver att de problemen skall lösas på en gång. Vi menar att man bör se över hela systemet i ett sammanhang. Därför får inte Rune Rydén i dag något svar av mig på denna punkt.

Tredje vice talmannen anmälde att Rune Rydén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 144 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det här betänkandet innehåller ju ett antal motioner med många olika förslag som gäller antagningen till högskolan. Man kan väl göra den allmänna kommentaren att det visst finns brister och otympligheter i det antagningssystem som vi har. Den debatt som vi just har lyssnat på illustrerar ju att alla är medvetna om att det finns problem.

Jag delar nog uppfattningen att skall vi reformera antagningssystemet och inte göra det till ett ännu värre lappverk än vad det är, då måste vi ta ett helhetsgrepp på det. Det är också den inställning som utskottsmajoriteten har kommit fram till. Det lönar sig inte att nu börja rycka ut olika bitar, utan vi får avvakta den översyn som pågår och sedan försöka få ett mera välfungerande och strömlinjeformat antagningssystem.

Därför skall jag inte nu kommentera olika enskildheter i motionerna utan mera göra några principiella reflektioner.

Den fråga som diskuteras allra mest och som också har varit på tapeten i den här debatten är om vi skall ha en ökad direktövergång eller om vi skall

låta andra meriter spela en roll. Jag vill gärna för vår del göra den principdeklarationen att vi anser att det är viktigt att också yrkesmeriter spelar en roll vid antagning till högskolan. Vi är alltså beredda att slå vakt om ett system där yrkeserfarenhet är en tillgång när man söker sig till högskolan.

Det finns flera skäl till det. Ett av de viktigaste är naturligtvis att ett sådant system leder till en socialt bredare rekrytering än om man satsar väldigt hårt på direktövergång från gymnasieskolan. Det måste vara angeläget att se till att man får den här breddade rekryteringen till högskolan. Vi vet att det finns brister på det området f. n.

Den andra huvudsynpunkten är att yrkeserfarenhet innan man börjar en högskoleutbildning ofta kan vara en tillgång när man sedan har avslutat denna utbildning och skall tillbaka till yrkeslivet. Det kan alltså vara en viktig tillgång för en nyexaminerad civilingenjör som skall ut på en arbetsplats att tidigare ha jobbat på verkstadsgolvet. Det kan vara en stor tillgång för en nyutbildad läkare att tidigare ha arbetat som sjuksköterska, exempelvis.

Vi kommer alltså att förtsätta att slå vakt om att yrkesmeriterna skall finnas med i bilden i stort sett i samma omfattning som nu. Jag vill dessutom gärna för att röra om litet i den debatt som varit här säga att jag inte är främmande för att vi i samband med en översyn av antagningssystemet också skall pröva möjligheten att återinföra föreningsmeriterna.

Det är ingen tvekan om att aktiv verksamhet i våra folkrörelser ger erfarenheter och kunskaper som man har nytta av i akademiska yrken av olika slag därefter. Det ger livserfarenheter och det ger människoerfarenheter som man har nytta av. Därför kan det vara en brist att den typen av meriter inte i dag kan medräknas när man söker sig till högskolan.

Men som sagt var: Hur vi skall utforma det här på bästa sätt, hur vi skall få antagningssystemet så rättvist som möjligt, måste bli en fråga för den mera fullständiga översyn som bör komma snart.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (översyn av antagningssystemet)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 1 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del med 80 röster mot 14 för reservation 2 av Kenth Skårvik. 215 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 219 röster mot 89 för reservation 1 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (viss förberedande utbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 79 för reservation 1 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del.

Jörn Svensson (vpk) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag röstat nej.

Onsdagen den
8 december 1982

*Obligatoriskt
medlemskap i
studerande-
sammanslutningar*

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (konkurrenskomplettering)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 79 för reservation 3 av Per Unckel m. fl.

39 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1982/83:8 Landstingskommunal konsumentekonomisk utbildning m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

40 § Obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:9 om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar (prop. 1982/83:27).

Anf. 145 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 1982/83:9 behandlas frågan om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar. Till betänkandet har vi moderater fogat en reservation där vi yrkar bifall till min motion 1982/83:49.

Vi reser vanter accepterar ett obligatorium av praktiska skäl. Det finns i dag exempelvis ett flertal studentkårer som inte omfattas av obligatoriet men som önskar göra det. Det finns flera anledningar till att de frivilliga kårerna önskar bli obligatoriska. De frivilliga kårerna har betydligt sämre möjligheter än de obligatoriska att planera sin verksamhet, eftersom de inte med någon säkerhet vet vilka ekonomiska resurser de har att tillgå. Kårerna får genom ett obligatorium möjlighet att arvoda personal och förtroendevalda, något som är väsentligt när man skall ställa krav på kontinuitet och kvalitet på de studerandes företrädare. Ett bortfall av så litet som 10 % av medlemmarna i en kår med 500 medlemmar kan verka förödande. En konsekvens av detta är att frivilliga kårer i motsats till obligatoriska inte är kreditvärdiga i bank. Genom de förslag som framförs i propositionen löses dessa svårigheter, och dessutom får kårerna nu möjlighet att själva utse sina representanter i de olika högskoleorganen. Därmed försvinner elektorsförsamlingarna och med dem en onödig byråkrati.

Vi reser vanter anser emellertid att förslaget om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar innebär inskränkningar i våra fri- och rättigheter av sådan principiell natur att reglering bör ske i särskild lag, vilket är fallet i dag, och inte, som föreslås i propositionen, endast genom en tilläggsparagraf i högskolelagen. Vi reser vanter anser också att ett obligato-

riskt medlemskap i studentkår är acceptabelt endast under det uttryckliga villkoret att kårernas verksamhet begränsas till sådana områden där hänsynen till den enskildes integritet inte kommer i fara.

Det nuvarande tvånget för studerande att tillhöra studentkår har från tid till annan uppfattats som stridande mot denna sistnämnda rättighet. Flera kårer har också under årens lopp i de studerandes namn agerat på ett sätt som är oförenligt med obligatoriskt medlemskap.

Skyddet enligt 2 kap. 2 § regeringsformen mot tvång att tillhöra sammanslutning för åskådning berör inte det s. k. kårobligatoriet, eftersom studentföreningarna inte kan betraktas som åskådningssammanslutningar i paragrafens mening. Detta konstaterade konstitutionsutskottet i sitt betänkande 1975/76:56.

Emellertid innehåller propositionen bestämmelser om kårobligatorium som innebär att riksdagen frånträder sitt lagstiftningsansvar på ett sätt som inte är förenligt med hittills etablerad praxis. Riksdagen bör hos regeringen begära att den lägger fram förslag till lag om kårobligatorium för riksdagen, där den nuvarande lagen om obligatoriska studerandesammanslutningar från 1977 borde kunna tjäna som utgångspunkt.

Vi reservanter har i reservationen utvecklat de punkter som borde finnas med i lagstiftningen, vilka kriterierna är för begränsat eller fullt medlemskap osv. De som följer distanskurser och decentraliserade kurser bör enligt vår uppfattning ha ett begränsat medlemskap liksom de som följer enstaka kurser som omfattar högst 9 poängs studier. Vidare bör medlemskapet i nationer och fakultetsföreningar omfatta alla studerande som studerar på kårorten. I kårernas stadgar skall också finnas en ändamålsparagraf, som innebär att kårernas uppgift skall vara att främja medlemmarnas studier och vad därtill hör. Besvär över ändamålsparagrafens tillämpning skall också kunna anföras om beslutet har ekonomisk konsekvens. Vidare tycker vi att det skall finnas föreskrifter om sanktionsmöjligheter mot dem som inte fullgör sina betalningsåligganden.

Låt mig, herr talman, bara sammanfatta mina synpunkter på propositionen om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutning. Vi moderater accepterar ett obligatoriskt medlemskap av praktiska skäl. Men vi anser att denna fråga är av sådan principiell natur att reglering bör ske i särskild lag, som f. n. Att smyga in en liten paragraf i den nuvarande högskolelagen anser vi klart otillfredsställande.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 1 till utbildningsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 146 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Kårobligatoriet innebär att de som studerar tvingas att tillhöra en studentkår. Vänsterpartiet kommunisterna är emot ett sådant kårobligatorium. Det är en form av tvångsanslutning, som vi inte kan ställa oss bakom. Vi menar att det är orimligt att man som studerande måste tillhöra ett slags förening för att få studera och för att få ut betyg på sina studier. Att tillhöra en kårorganisation måste bygga på frivillighet.

Onsdagen den
8 december 1982

*Obligatoriskt
medlemskap i
studerande-
sammanslutningar*

Till kåren måste de studerande betala en kåravgift varje termin. En stor del av de pengarna går till studenthälsovård, studentdaghem och bostäder. Det är saker som vi menar att stat och kommun skall ansvara för, inte studenterna själva. En annan stor del av dessa avgifter går till att avlöna kårbyråkrater, som svarar på remisser och gör uttalanden i studenternas namn. Det är demokratiskt mycket tvivlaktigt att tvångsansluta alla studerande till en organisation och att tvinga alla att ekonomiskt stödja denna organisation.

Det är klart att de studerande har vissa gemensamma problem. Men i flertalet viktiga frågor finns inte den intressegemenskap som gör kårobligatoriet rimligt. Skall de studerande samarbeta för bättre studievillkor – och det måste de i många fall göra – måste det ske på demokratisk, frivillig väg. Vpk föreslår därför i en motion att propositionen om kårobligatoriet avslås, och samma argumentation återkommer i vår reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande 9.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-reservationen 2.

Anf. 147 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Kårerna och studerandesammanslutningarna vid våra universitet och högskolor intar en mycket central roll i studenternas liv och utgör en ram för många av deras aktiviteter. Man kan inte jämföra en sådan här organisation med en intresseorganisation eller en förening vilken som helst. En studentkår skall inte bara ta till vara studenternas intressen gentemot samhället i övrigt utan har också ett väldigt stort socialt ansvar. Kårerna svarar för mycket av bostadsförsörjningen, en lång rad sociala frågor, fritidsfrågor och service av olika slag för studenterna.

Detta gör att den organisation som är närmast jämförbar med en kår faktiskt är en kommun. Kåren är något av en kommun för studenterna. Kännetecknande för en kommun är ju att medlemskapet är i princip obligatoriskt – man kan inte välja att stå utanför den. Anledningen till att det är obligatoriskt är naturligtvis att alla solidariskt skall bära de kostnader som den gemensamma sociala verksamheten och servicen medför, oavsett i vilken utsträckning var och en behöver anlita den. Jag tycker att det är viktigt att denna solidaritetsprincip skall känneteckna också den verksamhet som man organiserar genom studenterna och för studenterna.

Att kåren kan jämföras med en kommun illustreras också av att det finns ett fungerande partiliv. Kåren är alltså inte en idémässigt, åsiktsmässigt monolitisk organisation, utan där finns olika grupperingar som kommer till uttryck i kårpartierna. Man kan alltså inte säga att man genom att vara obligatorisk medlem av en kår pressas in i en viss åsiktsform. Sin syn på kårens verksamhet kan man ge uttryck för i fria val.

Det är viktigt ur demokratisk synpunkt att studenterna, som ofta lever utanför sin hemkommun och alltså inte har rösträtt i den kommun där de vistas, genom kårerna får möjlighet att själva ha det avgörande inflytandet på hur den sociala servicen för deras räkning skall organiseras. Jag vill alltså hävda att det system där den studentsociala verksamheten inkl. bostadsfrågor och annat sköts av de av studenterna valda församlingarna är det absolut

mest demokratiska systemet. Om detta skall fungera förutsätter det att alla är med i kårerna, att alla på det sättet deltar i de här församlingarnas tillkomst.

Mot den här bakgrunden tycker jag att vpk:s ställningstagande är föga logiskt. Systemet med obligatoriska kårer är ett uttryck för solidaritet mellan studenterna och uttryck för att studenternas angelägenheter sköts genom ett demokratiskt beslutsfattande som alla deltar i. Det är förvånansvärt att inte vpk ställer upp på de principerna.

Den moderata reservationen, herr talman, är litet mer av en mystifikation i sammanhanget. Jag tror i och för sig att moderaterna, när de skrev sin motion, hade för sig att det var mer eller mindre konstitutionellt nödvändigt att reglera en sådan här fråga i lag. Men utskottet har undersökt den här frågan mycket noga och bl. a. tagit del av bedömningar som konstitutionsutskottet har gjort. Därav framgår klart och tydligt att det inte behövs lagstiftning för att åstadkomma ett obligatoriskt medlemskap i en studerandesammanslutning. Det är alltså inte på något sätt att träda någons rättigheter för när att införa det obligatoriska medlemskapet. Moderaterna ställer upp på sakinnehållet. De har, såvitt jag vet, ingen annan uppfattning än övriga partier om vad som skall bli det slutliga resultatet. Att då föra en debatt om huruvida målet skall uttryckas genom en speciell lag, genom ett tillägg till den befintliga lagstiftningen eller genom en förordning är onekligen en tvist om påvens skägg. Jag trodde uppriktigt sagt inte att moderaterna var anhängare av lagstiftning för dess egen skull. Men detta är såvitt jag förstår ett exempel på lagstiftning för dess egen skull. Man har inte i sin reservation kunnat peka på något speciellt syfte som skulle tillgodoses genom denna lag. Det innebär att den moderata reservationen, som jag ser det, är helt omotiverad.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 148 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Till Pär Granstedt vill jag bara säga att den moderata reservationen ingalunda är någon mystifikation. Vi anser faktiskt, Pär Granstedt, att riksdagen skall vara den högste övervakaren över våra fri- och rättigheter. I den paragraf som nu föreslås i propositionen och som utskottets majoritet har ställt sig bakom överläts riksdagens ansvar på regeringen för att den skall utforma detaljerna i förslaget om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutning. Vi vill inte att detta skall ske. Vi litar nämligen inte på regeringen i den här frågan, utan vi tycker att riksdagen skall ha kvar det avgörande inflytandet över hur detaljerna för studerandesammanslutningen exakt skall utformas i sina paragrafer. Och, Pär Granstedt, f. n. har vi en sådan lagstiftning. Det är alltså inget märkvärdigt vi begär. Vi vill bara att den skall finnas kvar, kanske förändras i någon detalj.

Anf. 149 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Pär Granstedt tyckte att det var förvånansvärt att vpk inte ställer upp på ett kårobligatorium. Vi tycker att det är både oriktigt och i allra

*Obligatoriskt
medlemskap i
studerande-
sammanslutningar*

högsta grad odemokratiskt att man måste tillhöra en organisation för att få studera inom högskolans ram i vårt land. Man måste tillhöra en organisation för att få studera och för att få betyg på sina studier. Det måste vara helt oriktigt och odemokratiskt.

Jag tycker att kårerna bör betraktas som intresseorganisationer för studenterna – det har talats om studentfacklig verksamhet.

Pär Granstedt sade att det är viktiga frågor som kårerna har att sköta för studenterna. Det är bostadsfrågor, det är sociala frågor, det är servicefrågor. Men detta är frågor som kommunen och staten skall ansvara för. Det är de som skall ta ansvar för detta och inte studenterna själva via ett sådant här kårobligatorium. Det är orimligt att jämföra kårerna med kommunerna. Dessutom har sammansättningen på de som studerar på högskolan i dag förändrats. Det är mest vuxna som studerar, vuxna som dessutom delvis förvärvsarbetar för att kunna finansiera sina studier, eftersom vi inte har någon studielön ännu. Det innebär att de vuxna förvärvsarbetande som studerar betalar kommunal skatt i sina hemorter – de bor ju någonstans också. Det är absolut inte förvånansvärt att vpk går emot det här utan det är tvärtom logiskt i allra högsta grad.

Anf. 150 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Rune Rydén tycker att det är fel att överlåta detaljerna till regeringen. Men strängt taget är detta en ganska hävdvunnen princip när det gäller arbetsfördelningen mellan riksdag och regering. Riksdagen drar upp de övergripande riktlinjerna och bestämmer principerna. Sedan är det regeringen som har ansvaret för att utforma detaljerna. Ibland är det t. o. m. de statliga verken som utformar detaljerna. Det är alltså inget konstigt i det här fallet.

Påståendet att moderaterna i princip bara vill ha kvar den lag som finns stämmer inte. Det framgår om man läser reservationen. De vill ha förslag till en ny lag, och den skall vara ganska detaljerad, innehålla rader av detaljregler om kårernas verksamhet osv. Detta tycker vi är att göra systemet tungrott och byråkratiskt i onödan. Jag trodde att vår syn på detta var likartad med moderaternas, åtminstone i det avseendet att vi vill försöka minska byråkratin i samhället. I varje fall tycks inte moderaternas vilja att minska byråkratin i vårt samhälle vara tillämplig i det här fallet. Det tycker jag är ganska märkligt.

Inga Lantz säger att kårerna bör vara intresseorganisationer, fackliga organisationer. O. K., det är bara att konstatera att det i dag inte är på det sättet. Kårerna fungerar inte i första rummet som intresseorganisationer utan deras kanske viktigaste uppgift är att bereda de studerande service av, vill jag påstå, kommunal karaktär. Den modell som vpk och Inga Lantz gör sig till tolk för innebär att den här sociala verksamheten skall stat och kommun stå för – i praktiken och med hänsyn till uppgifternas art, kommunerna. Vad innebär det? Jo, det innebär att eftersom en mycket stor del av de studerande vid våra universitet och högskolor inte är bosatta och röstberättigade i de kommuner där de vistas medan de studerar, tar man från dem det direkta

inflytandet över hur deras sociala angelägenheter handläggs. Hur det skulle kunna uttryckas som mera demokratiskt går över min horisont.

Genom studentkårerna är det studenterna själva som bestämmer hur deras sociala service i olika former skall lösas. Det tycker vi är en demokratisk princip. Men skall det fungera måste alla vara med i kårerna, precis som i andra motsvarande serviceorgan där jämförelsen med kommunen ligger närmast till hands.

Säga vad man säga vill om vpk:s inställning, men någon demokratisk förbättring skulle den inte innebära.

Anf. 151 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Ja, Pär Granstedt, visst vill vi moderater minska på regleringar, lagar och förordningar. Det är därför som vi vill att riksdagen skall vara den som beslutar – inte att något verk eller någon myndighet eller i det här fallet regeringen skall klara av alla detaljer.

Det beror helt och hållet på vilken fråga man arbetar med. Detta är en viktig fråga. Det rör en begränsning av våra fri- och rättigheter, och därför måste riksdagen enligt vår uppfattning ha hand om lagstiftningen och inte överlåta dess detaljer till regeringen. Det är inte en fråga om kursplaner utan om något mera väsentligt.

Anf. 152 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Pär Granstedt sade i sin replik att kårernas viktigaste uppgifter är sådana uppgifter som har kommunal karaktär. Det är just därför vi har pläderat för att ansvaret skall ligga på kommunerna. Vi har också decentraliserat högskoleutbildningen, så det finns i alla fall större möjligheter nu än för ett tiotal år sedan att bedriva studier i närheten av sin hemort. Dessutom är det val bara vart tredje år. Pär Granstedt, och nog kan man väl åka hem och bevaka sina intressen på det kommunala planet vid de tillfällena – detta tycker jag inte alls är något argument för att vi skall ha ett kårobligatorium.

Jag vidhåller att det handlar om ett odemokratiskt system som orättvist drabbar dem som vill studera i vårt rike.

Anf. 153 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det som framgår av utskottsbetänkandet – med hänvisning till konstitutionsutskottet – är att ett kårobligatorium inte är att betrakta som en inskränkning av fri- och rättigheterna av det slag som kräver lagstiftning. Och det förvånar mig att moderaterna med denna envishet upprepar ett påstående som i praktiken blivit motbevisat.

Rent allmänt är det så att ju fler detaljer man slår fast i lagstiftningen, desto mer stelbent blir samhället. Det är en övergripande princip. Därför försöker vi i många sammanhang få en lagstiftning av ramkaraktär, och sedan skall detaljerna slås fast i förordningar och andra typer av regelverk som är lättare att anpassa till ändrade förhållanden osv.

Att, som moderaterna föreslår, ha en lag som i detalj reglerar kårernas

Onsdagen den
8 december 1982

*Obligatoriskt
medlemskap i
studerande-
sammanslutningar*

verksamhet är att skapa en stelbent byråkrati, och det skall vi inte ägna oss åt. I stället skall vi minska byråkratin i samhället.

Till Inga Lantz: Vi kommer bägge från Stockholms län, och det är en region där alla i princip kan bo hemma och studera vid universitetet. Men landet i övrigt ser inte ut på det sättet. Till ytan är det ett ganska stort land, och det innebär att väldigt många bor på kårorter och inte i sin hemort och alltså åtnjuter kårernas service. Även om de kan åka hem vart tredje år och rösta i sin hemkommun, påverkar de inte den service som de behöver på kårorterna genom detta. Det viktiga är att de kan påverka den service som de använder sig av när de studerar. Och det kan de genom kårerna men inte genom en kommunalisering – då sätts många viktiga frågor utanför studenternas eget inflytande. Det är därför vpk:s förslag minskar demokratin för studenterna.

Talmannen anmälde att Rune Rydén och Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 154 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I den nya högskolan har företrädare för allmänheten och företrädare för de fackliga organisationerna stort inflytande. Min bedömning har hela tiden varit att studenterna utan ett obligatorium inte har några praktiska möjligheter att föra sin talan och hävda sina intressen.

Det är därför den aktuella propositionen har tillkommit, och jag är glad över den breda uppslutningen. Moderaterna är ju också i sak införstådda med detta obligatorium.

Det är alltså en glädje att få yrka bifall till propositionen och utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Per Unckel m. fl. med 79 röster mot 17 för reservation 2 av Björn Samuelsson. 212 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 224 röster mot 77 för reservation 1 av Per Unckel m. fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2–4

Utskottets hemställan bifölls.

41 § Fristående skolor för skolpliktiga elever m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:10 om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. (prop. 1982/83:1).

Anf. 155 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Regeringens proposition om fristående skolor innebär en förbättring av de fristående skolornas ställning. Den förändringen är värd att välkomnas.

Men tyvärr andas både propositionen och utskottets betänkande fortfarande en misstro mot de skolor som står utanför det offentliga skolsystemet. Det föredragande statsrådet anför t. ex. att "det för att en skola skall få statsbidrag inte räcker att den uppfyller förutsättningarna för godkännande för skolpliktens fullgörande".

Enligt vår uppfattning rymmer det här betänkandet många frågeställningar av principiell vikt – för de enskilda människorna, för vårt samhällssystem och för hur vi skall få ett skolväsende som är det bästa möjliga för landets elever. Inte i något av de här fallen kan man påstå att ett skolväsende som i praktiken är ett offentligt monopol är det bästa. Tvärtom finns skäl att hävda, att fristående skolor skulle vara bra för människorna, för vårt samhälle och för dynamiken och kvaliteten i vårt utbildningsväsende – och därmed bra för eleverna.

Sverige har åtagit sig i internationella konventioner att tillåta existensen av fristående skolor under förutsättning att de uppfyller vissa grundläggande krav. I propositionen konstateras, i och för sig helt riktigt, att detta faktum – att de skall tillåtas – inte behöver innebära att man stöder dem. Men i praktiken gör man möjligheten att välja skola och skolform illusorisk om man förvägrar fristående skolor villkor som är någorlunda jämförbara med dem som gäller för det offentliga skolsystemet. Möjligheten att välja skola blir då verklighet endast för mycket privilegierade grupper, kanske olika etniska och religiösa grupper med särskilda engagemang och familjer där föräldrarna gör uppoffringar långt utöver vad andra föräldrar gör eller kan göra.

En frågeställning som betänkandet väcker är därför om de rättigheter som Sverige har åtagit sig att ge medborgarna är något som enbart skall förbehållas vissa, eller om dessa rättigheter, som vi hyllar i konventioner, skall vara var mans egendom.

Vi moderater vill att det skall finnas en reell möjlighet för barn och föräldrar i normala familjer att välja från det offentliga skolsystemet fristående skolor. Men majoriteten i utskottet vill förmäna majoriten av svenska folket denna möjlighet och rättighet.

Vi moderater menar att det borde vara en självklarhet att politiker verkar för att barn och föräldrar ges största tänkbara möjlighet att välja skola och skolform. Vi delar inte uppfattningen att någon diffus samhällsnytta står i motsatsställning till de enskilda människornas fria val. Tvärtom, i ett

Nr 44

Onsdagen den
8 december 1982

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

mänskligt samhälle är det fria valet, pluralismen, i allra högsta grad samhällsnytta.

Vad det ytterst gäller här är om politiker skall styra stat och kommun i syfte att erbjuda människorna de bästa möjligheterna att styra över och utforma sina liv, eller om politiker skall styra inte bara över stat och kommun utan också över de enskilda människornas vardag. Mot den bakgrunden har vi moderater reserverat oss till förmån för en annan, mer positiv, syn på fristående skolor.

Skälen är många.

För det första skall människor själva kunna välja. Detta gäller inom en lång rad olika områden. Det gäller vården, och det gäller barnomsorgen, för att ta några exempel. Och det gäller skolväsendet.

För det andra är Sveriges ekonomi ansträngd. Vi har all anledning att ta till vara de resurser och de idéer som privata initiativ kan innebära. Att öka utrymmet för konkurrenskraftiga alternativ är i sig en besparingsinsats som människorna själva vinner på. Det gäller inom många områden, såsom vård, barnomsorg eller som i detta fall skolor.

Det är i det här sammanhanget bestickande att människor står i kö för att få ha sina barn i skolor som kostar dem själva uppoffringar och avgifter samtidigt som den totala elevkostnaden i dessa skolor är lägre än i de offentliga skolorna.

För det tredje skulle dynamiken och vitaliteten i vårt skolväsende vinna på att olika alternativ kan existera.

En valfrihet mellan olika skolor och skolformer innebär en ökad anpassning av skolväsendet till den enskilde elevens förmåga och läggning. Mångfalden ökar den kvalitativa anpassningen till individernas skilda intressen. Och möjligheten att välja innebär att man slipper vara prisgiven åt det som stat och kommun har att erbjuda. Det kan skapa en trygghet för elever, lärare och föräldrar, liksom ett gemensamt engagemang som tyvärr alltför mycket saknas i dag.

För det fjärde skapar konkurrensen mellan olika skolor och skolformer nytänkande. Det är ett faktum att dagens offentliga skola har kommit att dra nytta av det nytänkande i pedagogiken som de enskilda skolorna stått för. Det nytänkandet måste stimuleras och stödas.

Rätten att få välja skola, hushållningen med resurser, utvecklingen av de enskilda eleverna, relationerna familj-skola och den pedagogiska utvecklingen vinner på den valfrihet för de enskilda människorna som fristående skolor kan tillföra.

Herr talman! Ett fritt och öppet samhälle har mycket att vinna på en öppenhet i utbildningssystemet, ett önskemål som propositionen inte tillgodoser.

Trots detta tillstyrker vi regeringens förslag om kriterier för statsbidrag till fristående skolor samtidigt som vi i reservation 3 yrkar att regeringen återkommer med ett nytt förslag, där varje fristående skola som uppfyller skollagens krav för godkännande skall kunna erhålla statligt bidrag

motsvarande högst de kostnader som staten har för elever i den offentliga grundskolan.

I övriga reservationer, som jag alltså yrkar bifall till, hemställer vi om förbättringar av det nuvarande förslaget i enlighet med den mer positiva syn på fristående skolor och valfrihet som jag här har redovisat.

Anf. 156 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 10 behandlas regeringens proposition om skolor med enskild huvudman eller, som samlingsbe-teckningen har blivit, fristående skolor.

Till betänkandet finns fogat ett antal moderata reservationer som jag något skall kommentera i det följande.

Den första reservationen gäller undervisningsspråket. Där säger reservan-terna: "I likhet med vad som numera gäller för grundskolan bör mål och riktlinjer för verksamheten anges, men detaljanvisningar undvikas. Krav på svenska som undervisningsspråk är oförenligt med denna princip."

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att samma parti som häromdagen krävde centrala regler för hur kommunerna skall ordna elevernas frånvaroregistrering nu tycker att undervisningsspråket är en detalj som vi inte skall lägga oss i. En grundläggande förutsättning för att godkänna en fristående skola är att undervisningen i denna skola ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolan och att den också i övrigt svarar mot grundskolans mål. Då bör eleverna också få jämförbara kunskaper. Syftet med undervisningen är ju att förbereda eleverna för en tillvaro i det svenska samhället och att ge möjligheter till fortsatta studier eller till inträde i arbetslivet. Har man då bristfälliga kunskaper i svenska språket, får man ju sämre möjligheter till utbildning och sämre möjligheter i arbetslivet. Också i övrigt öppnar reservanternas förslag ett perspektiv som jag inte tror att de själva har insett vidden av.

Jag måste i klartext fråga Gunnar Hökmark: Är verkligen kravet på svenska som undervisningsspråk en detaljanvisning?

Även reservation 2 tangerar den föregående frågeställningen. Här har moderaterna bytt fot igen och anser att det är en statlig myndighet, länskolnämnden, som i enhetlighetens namn skall besluta om godkännande och inte kommunerna! Alltså, först ett centralt beslut att skolan kan godkännas för skolpliktens fullgörande, och sedan får den fristående skolan själv, lokalt, avgöra på vilket språk undervisningen skall ske. Det är logik i den högre moderata skolan.

I den tredje reservationen tar man upp det föreslagna statsbidragssystemet och säger att man till nöds kan acceptera detta tills vidare, men man begär samtidigt att regeringen skall återkomma med ett nytt, mer frikostigt förslag där bidraget motsvarar de kostnader staten har för eleverna i grundskolan. Detta låter ju kostnadsneutralt och bra, men så är det inte i verkligheten.

Statsbidraget består till sin huvuddel av basresurser som i stort täcker lärarlönerna. Därtill kommer en elevrelaterad förstärkningsresurs och vissa tilläggsbidrag. Basresurser beräknas med *en* för varje påbörjat tjugofemtal

elever på lågstadiet och *en* för varje påbörjat trettiotal elever på mellan- och högstadiet. Detta innebär i sin tur att statens kostnader i form av basresurser till den enskilda skolenheten oftast blir lika stora, oavsett om en eller annan elev skulle välja att gå i en fristående skola. Moderaternas förslag innebär således avsevärda merkostnader för statsverket, och det är väl inte precis den utvecklingen som moderaterna brukar bemöda sig om.

Däremot påverkas de elevrelaterade kostnaderna och bidragen på ett annat sätt, och det är därför utskottsmajoriteten har anslutit sig till propositionens statsbidragsmodell.

Reservation 4 ansluter till statsbidragssystemet och kräver en kortare kvalifikationstid än den föreslagna på tre år. Reservanterna säger att detta är ett så rigoröst krav att startandet av en fristående skola i realiteten omöjliggörs. Men det påståendet är väl litet förhastat. Om det vore sant skulle vi inte ha några fristående skolor alls i dag, och det har vi ju, eller hur Gunnar Hökmark?

Utskottsmajoriteten tycker att det här är en väl avvägd kvalifikationstid för att man skall kunna göra en riktig bedömning av en skolas verksamhet. I det här avseendet förefaller inte moderaterna vara lika noga med den kvalitet som man eljest säger sig vilja slå vakt om i skolan.

I den femte reservationen som moderaterna presterat gör man upp med den kommunala självstyrelsen. Kommunerna skall av staten åläggas att ge bidrag till de fristående skolorna, om moderaterna får råda. Redan i dag ger många kommuner bidrag till fristående skolor motsvarande de rörliga kostnader som eleven i annat fall skulle ha förorsakat i hemortskommunen. Men vi från majoriteten är inte beredda att gå med på en lagstiftning som tvingar kommunerna till detta.

I reservation 6 slutligen vill man att riksdagen skall göra ett uttalande om att valet av skolgång i en fristående skola ankommer på föräldrarna och deras barn. Utskottet å sin sida har slagit fast att samhället måste respektera att det finns enskilda människor som vill driva och utnyttja fristående skolor. Därmed behövs det såvitt vi kan se inte något uttalande av den innebörd som reservanterna förespråkar.

Ett framsteg kan dock noteras med anledning av den sista reservationen. Här talas om föräldrar och deras barn. Alltför många som har deltagit i den offentliga debatten om de fristående skolorna har hävdat föräldrarätten men glömt att det också handlar om barnens rätt.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 157 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Det faktum att man vill ha enhetliga regler för frånvaroregistrering innebär inte att man samtidigt skall kunna ge människor möjlighet att välja för dem viktiga saker. Det är som Larz Johansson säger, att frågan om vilket språk man skall få undervisning i inte är någon detalj, utan det är viktigt för människor att få möjlighet att välja. Det är en typ av trygghet som man inom det offentliga skolsystemet försöker tillgodose bl. a. genom

hemspråksundervisning, och jag kan inte inse varför man inte borde ge också föräldrar och barn en möjlighet att välja fristående skolor.

Men den elementära frågan när det gäller Larz Johansson är om han vill ha fristående skolor, om han tycker att det är bra med sådana. Vad han egentligen gör när han angriper reservationerna är att han förvägrar människor möjligheten att välja fristående skolor. Det kunde vara bra att visa litet mera ödmjukhet inför alla de människor som vill ha en möjlighet att välja olika typer av skolor.

När vi säger att länskolnämnden skall svara för godkännande av fristående skolor bygger vi det dels på att fristående skolor ofta har en vidare rekrytering än inom den enskilda kommunen, dels på att det förekommer missbruk och godtycke när det gäller att ge fristående skolor en chans.

När det gäller det statliga stödet till fristående skolor gömmer sig Larz Johansson bakom en rad av teknikaliteter, då i stället det rimliga att diskutera här i Sveriges riksdag borde vara hur vi skall göra för att med teknikaliteter se till att människor får största möjlighet att välja mellan olika skolor. Än en gång kommer frågan: Vill Larz Johansson ha fristående skolor? Vill han att enskilda föräldrar skall ha möjlighet att välja fristående skolor? Som det nu är slår han vakt om det privilegium som finns för ett fåtal människor, för en minoritet i Sverige, som har råd och som kan satsa genom ett eget engagemang, att välja fristående skolor för sina barn. Det är ett privilegiesamhälle av den arten han slår vakt om. Vi vill i stället se till att denna valfrihet kan bli möjlig för normala familjer. Vad är det för fel i att även vanliga människor kan ges möjlighet att välja fristående skolor för sina barn?

Till sist, Larz Johansson: Jag tycker det är rätt rimligt att förutsätta att det är barn man talar om när man talar om fristående skolor. Det är faktiskt barn vårt skolsystem syftar till att ta vara på. Då är det också bra om man respekterar det faktum att barn är olika och att det därför kan finnas behov av olika skolor, olika skolformer, olika pedagogiker. Därför tycker jag också att man bör ge människor största möjliga förutsättning att välja mellan fristående skolor. Där går skiljelinjen mellan det som Larz Johansson förespråkar och det som vi moderater vill åstadkomma.

Anf. 158 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Språket är ingen detalj, säger Gunnar Hökmark, men det står i reservationen att kravet på svenska som undervisningsspråk hör till den typ av detaljanvisningar som är oförenlig med grundskolans principer.

Sedan frågar Gunnar Hökmark om jag vill ha fristående skolor över huvud taget. Propositionen ligger ju här. Det är den vi diskuterar. Det är den som öppnar möjligheter för människor att starta och driva fristående skolor. Den ger också möjligheter att få statsbidrag för den verksamheten, om den uppfyller vissa givna villkor. Men såvitt jag förstår är Gunnar Hökmark beredd att tumma på de kraven i ganska hög grad, och då blir jag genast litet mer tveksam.

Att jag, samtidigt som jag tycker att det är rimligt att ge de människor som

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

så önskar den här friheten, också slår vakt om det skolväsende som samhället erbjuder kan möjligen bero på att jag har en något annan syn på det skolväsendet än den som Gunnar Hökmark gav uttryck åt i sitt första anförande, där han sade att människor inte skall vara prisgivna åt den skola som samhället erbjuder.

Man kan faktiskt fråga sig om moderata samlingspartiet inte har haft något med utvecklingen av skolväsendet här i samhället att göra. Någon gång, i varje fall under den senaste sexårsperioden, har man väl i någon liten mån varit med om att påverka skolan. Att då beteckna det skolsystemet som något som människor skulle vara prisgivna åt låter inte särskilt uppmuntrande.

När det gäller det statliga stödet gömmer jag mig ingalunda bakom teknikaliteter. Men vi har ett statsbidragssystem som ger vissa effekter, och det förslag som moderaterna har redovisat i reservationer och som Gunnar Hökmark nu har talat om leder ofrånkomligen till att statsverket får ökade kostnader. Då är min enkla lilla fråga: Gäller inte den vanliga sparsamheten för moderaterna längre?

Anf. 159 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Jo, den sparsamheten gäller. Det är därför som vi också ser fristående skolor som en möjlighet. Som jag sade i mitt inlägg är det faktiskt bestickande hur många människor som står i kö för att få betala avgifter och göra uppoffringar för att kunna ha sina barn i fristående skolor samtidigt som elevkostnaden i dessa ofta är väsentligt lägre än i det reguljära skolväsendet.

Så till detta med att människorna är prisgivna. Vi moderater vill att det skall finnas en valfrihet i skolan, men den valfriheten behöver inte enbart vara beroende av att politiker beslutar om hur den exakt skall se ut, utan den kan också vara beroende av hur de enskilda människorna, föräldrarna och barnen, vill utforma den.

För några veckor sedan var det i en av våra större tidningar en artikel skriven av föräldrarna till ett barn som var ambitiöst och begåvat men som blev mobbat i den skola som han gick i. Föräldrarna såg ingen möjlighet att förändra denna situation, eftersom de hade enbart en skolform att tillgå. De kunde inte byta skola eller skolform. Det är en prisgivenhet, som vi borde göra någonting åt. Människor skall kunna känna den tryggheten att de kan välja en annan skolform.

När det gäller statsbidragen anser Larz Johansson uppenbarligen att vi har ett skolsystem där eleverna är till för att finansiera skolorna. Vi moderater anser att vi skall ha ett skolsystem där skolorna är till för eleverna. Det är därför som vi vill slå vakt om fristående skolor.

Anf. 160 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det sista var väl ändå litet väl enkelt, Gunnar Hökmark. Vi har ingalunda ett statsbidragssystem som är till för att eleverna skall finansiera skolor. Men vi *har* ett statsbidragssystem i detta land. Om Gunnar Hökmark skall fortsätta att argumentera på detta sätt, kanske det är lika bra

att han försöker lära sig åtminstone de fundamentala grunderna i detta statsbidragssystem.

Även om elevkostnaderna i de fristående skolor som i dag finns är lägre än i det reguljära skolväsendet är det inte detta som vi diskuterar med anledning av era reservationer, utan det är vilka kostnader som statsverket skulle åsamkas om ni fick er vilja igenom. Med det statsbidragssystem som vi har – och jag har inte tidigare hört att några moderater har velat ändra på det – skulle det innebära betydligt ökade kostnader för statsverket. Då kan man inte föra resonemanget på det sätt som Gunnar Hökmark gör.

Talmannen anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 161 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har med anledning av proposition 1 väckt en motion som går ut på att Ekebyholmsskolan i Rimbo skall få statsbidrag. Ekebyholmsskolan har bedrivit sin verksamhet sedan 1932 – den firade 50-årsjubileum för några veckor sedan. Skolan ägs av Adventistsamfundet. Skolan erhöi realexamensrättigheter 1955, studentexamensrättigheter 1964, tillstånd att bedriva 3-årigt högstadium 1965 och tillstånd att bedriva låg- och mellanstadium 1971.

Skolan kan ta emot 115 internatelever. Dessutom kommer elever från den närmaste omgivningen. Föräldrar från bygden sänder sina barn till skolan, och de fäller mycket goda omdömen om skolan, framför allt därför att det är en lugn miljö och god ordning i skolan. En del föräldrar i bygden uppskattar det så mycket att de betalar de extra skolavgifterna och skjutsar sina barn till skolan med egna bilar för att barnen skall få möjlighet att gå i Ekebyholmsskolan.

Sedan eleverna har betalat sina skolavgifter får Adventistsamfundet, som äger skolan, tillskjuta avsevärda belopp för att täcka underskottet, som uppgår till ungefär 2 milj. kr. om året. Det betyder att varje adventist i detta land som tillhör samfundet offrar över 500 kr. per år av egna medel för att skolan skall ha möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Samtidigt får de med sina skatter vara med om att bekosta andra skolor. Det är inte rättvist.

Skolan har år efter år sökt statsbidrag, men man har fått avslag. Ingen har kunnat påstå att skolan är dålig i något avseende. Norrtälje kommun har yttrat sig mycket positivt. SÖ har menat att skolan har mycket god standard i såväl pedagogiska som sociala och lokalmässiga avseenden och har förordat att skolan skulle få statsbidrag.

Ekebyholmsskolan är den enda internatskola som står under statlig tillsyn som inte har fått statsbidrag. Det är svårt att förstå varför just den skolan skall tvingas till ett sämre ekonomiskt läge än andra liknande privatskolor.

Jag har vid flera tidigare riksmöten väckt motioner om att Ekebyholmsskolan i Rimbo måste få statsbidrag på samma sätt som de andra privata internatskolorna. Det svar som riksdagen har givit på de motionerna under

Nr 44

Onsdagen den
8 december 1982

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

senare år har varit att man skulle invänta resultatet av utredningen om enskilda skolor. Nu har den utredningen blivit klar. Den har remissbehandlats, och den har föranlett den proposition som nu är föremål för behandling.

Vad säger då utskott och reservanter i det betänkandet som vi nu har att behandla? I reservation 3 sägs att i ett sådant system som reservanterna förordar kommer exempelvis den i motion 1982/83:11 behandlade Ekebyholmsskolan att utan särskild prövning kunna få statsbidrag. Det är klartext i reservationen.

Men utskottsmajoriteten skriver så här: "Beträffande förslaget i motion 1982/83:11 att ge Ekebyholmsskolan i Rimbo statsbidrag hänvisar utskottet till vad utskottet i det föregående har anfört om villkoren för statligt stöd." Uppriktigt sagt är det resonemanget enligt min mening rätt diffust.

"Vidare kan hänvisas", säger utskottet, "till propositionen (s. 41)." Jag har läst sidan 41 i propositionen flera gånger, och jag vet inte vad det är man hänvisar till på den sidan. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman vad det i klartext är för någonting som utskottet hänvisar till.

Ekebyholmsskolan har under många många år blivit illa behandlad. Med tanke på alla de goda vitsord skolan har fått – av den lokala skolstyrelsen, av länskolnämnden, av skolöverstyrelsen och av föräldrar och barn – anser jag att det är självklart att skolan skall ha del av statsbidraget, särskilt som det nu blir andra regler för detta och såvitt jag förstår generösare regler. Då finns det ännu mindre skäl till att just den här skolan skall skiljas ut och inte få del av statsbidraget. Jag tycker att det är helt riktigt som man skriver i reservationen, att skolan skall ha statsbidrag.

Larz Johansson hävdade nyss att det inte bara handlar om föräldrarnas rätt när det gäller privata skolor utan att det även handlar om barnens rätt. Ja, det tycker jag också är riktigt. Det är klart att barn kan vantrivas i privatskolor lika väl som i skolor med kommunal huvudman – det finns exempel på båda hållen. Men jag känner till exempel på att barn som går i Ekebyholmsskolan har undrat om inte sommarlovet var slut snart, så att de fick börja skolan igen. Det tyder på att de trivs väldigt bra i skolan.

Det finns säkert liknande exempel från andra skolformer, och det finns säkert exempel också på barn som väntrivs, men låt oss inte generalisera.

Låt oss öppna möjligheten för föräldrar och barn att välja de skolformer de vill. Jag hoppas verkligen att det slutar med att Ekebyholmsskolan får sitt statsbidrag på samma sätt som andra liknande skolor. Men jag vill höra vad utskottets talesman säger om detta. Vill man ge Ekebyholmsskolan statsbidrag? Vad är det man hänvisar till i utskottets betänkande när det gäller Ekebyholmsskolan?

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna. De är klara ställningstaganden.

Anf. 162 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att också Allan Åkerlind förordar det något generösare statsbidraget – det som vi nyss har diskuterat och som skulle

innebära de nämnda merkostnaderna.

På den direkta frågan om hänvisningen vill jag svara att det mitt på s. 41 i propositionen finns en rubrik Skolor av andra slag. Därunder finns det i sin tur hänvisning till de alternativa förutsättningar för statsbidrag som föredraganden angett i det föregående. Vidare sägs det i klartext i propositionen att frågan huruvida en fristående skola skall få statsbidrag på någon tredje grund bör underställas riksdagen i varje särskilt fall. Det är vad som också fortsättningsvis kommer att gälla för Ekebyholmsskolan.

Nr 44

Onsdagen den
8 december 1982

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

Anf. 163 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag börja med att säga att jag delar Allan Åkerlinds uppfattning när det gäller Ekebyholmsskolan i Rimbo. Jag hoppas att den skolan skall kunna få statsbidrag.

I detta betänkande slår ett enigt utskott fast principen om möjligheten att starta fristående skolor som vänder sig till skolpliktiga barn. Likaså föreslår ett enigt utskott att det bör finnas ett visst utrymme för statsunderstödda fristående skolor.

När det gäller förslaget om principen för fristående skolor och stödets utformning är socialdemokraterna, centern och folkpartiet ense. Betydelsen av det bör inte underskattas. Utskottets förslag innehåller klara förbättringar för de fristående skolorna. Då förutsätter jag självfallet att framställningar till regeringen om statligt stöd kommer att behandlas i den anda som återspeglas i det här betänkandet från utbildningsutskottet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 164 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! För alla dem som i olika sammanhang har engagerat sig för att skolor med alternativ pedagogik skall kunna få ett stöd från samhället är naturligtvis det beslut som kammaren snart kommer att fatta smått historiskt. Det innebär ju att vi på det här sättet har fått en accept på att dessa skolor bedriver en verkligt samhällsnyttig verksamhet. Nyttan av den verksamhet som dessa skolor bedriver är utan tvivel betydande. De är ett viktigt forum för nya pedagogiska idéer, som kan omsättas på ett mer konsekvent sätt under friare former än vad som kanske är möjligt inom det samhälleliga skolsystemet. På det sättet får vi också många värdefulla impulser, som skolsystemet i övrigt har dragit nytta av och kommer att kunna dra nytta av i framtiden.

På de platser i landet där dessa skolor finns skapar de ett element av valfrihet, som naturligtvis måste upplevas som positivt. Därför är det väldigt viktigt att vi nu har fått förbättrade möjligheter för samhället att stödja de här skolorna.

Det är viktigt att vi i tillämpningen samtidigt slår vakt om den pedagogiska frihet som ju är den speciella tillgången för de fristående skolorna. Jag sade att det var fråga om ett historiskt beslut, men egentligen togs det första steget redan för ett år sedan. Det var då som regeringen på förslag av dåvarande utbildningsministern Ulla Tillander föreslog riksdagen och fick stöd för ett

Onsdagen den
8 december 1982

*Fristående skolor
för skolpliktiga
elever*

överlevnadsbidrag för de skolor vi har med alternativ pedagogik, framför allt Waldorfskolor, därav många var direkt hotade ekonomiskt, eftersom samhällets stöd drog ut så långt på tiden.

Nu har vi alltså fått ett statligt bidragssystem i mera permanent form. Det är klart att man kan tycka att detta bidragssystem skulle vara generösare ur den ena eller den andra synvinkeln. Sådana önskemål kan man alltid ha. Men det är en sak som jag tycker är viktigare – och det var också Jan-Erik Wikström inne på för en stund sedan. Det är den breda politiska förankring som detta bidragssystem har fått genom att det faktiskt inte är någon i kammaren som har yrkat avslag på propositionens förslag.

Jag tror att det är en väldigt stor tillgång för de fristående skolorna att vi kan besluta om ett bidragssystem i så stor enighet att stödet inte blir beroende av vilken majoritet som råkar finnas i denna kammare vid olika tider framöver. Naturligtvis kan man sedan tillägga att det på detta område, lika väl som på andra områden, alltid finns utrymme för ytterligare steg och förbättringar. Vilket utrymme som kommer att finnas för detta får naturligtvis framtiden utvisa.

Herr talman! Jag vill mot den här bakgrunden yrka bifall till utsköttets hemställan i dess helhet.

Anf. 165 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Att jag tar till orda vid denna sena timma, när flertalet kammarledamöter hellre vill slumra än lyssna, beror på att jag själv är engagerad när det gäller fristående skolor. Jag är inspektor för en helt fristående skola. Jag kan redan nu tala om att den ur kostnadssynpunkt belastar staten väldigt litet. Larz Johanssons tal om att de fristående skolorna innebär en särskilt stor kostnad för staten är därför helt gripet ur luften.

Larz Johansson har litet svårt att läsa rätt innantill, även om han har gått i någon skola, förmodligen icke i någon alternativ skola utan i den enda obligatoriska som vi har i detta land. Det står nämligen att eleverna skall få kunskaper i svenska språket och de kunskaper om de svenska förhållandena som de behöver. Men det kravet behöver inte medföra att undervisningen skall ske på svenska. Svenska skall inte ens till övervägande del vara undervisningsspråket. Vi anser att det från elevernas synpunkt är en detaljföreskrift att säga vilket språk det skall vara, för dessa elever är i regel tvåspråkiga. Ur deras synpunkt är det alltså en detalj om man talar engelska, franska eller tyska. Det vet alla som har träffat sådana elever. Därför är det inte alls tal om att det är en detalj i och för sig att man skall tala svenska.

Vidare reagerar jag mot Larz Johanssons påpekande att vi inte kan tillstyrka förslaget om en kvalifikationstid om tre år. Vi säger att det är ett så rigoröst krav att startandet av fristående skolor i realiteten omöjliggörs. Detta föranleder Larz Johansson att fråga hur vi då över huvud taget kan ha några fristående skolor. Jo, av den enkla anledningen att de har kommit till långt tidigare. Förhållandena är sådana att det i Sverige under senare år, jag tror de senaste 10–15 åren, mig veterligt startats endast en fristående skola,

nämligen Vasaskolan i Göteborg, som bygger helt på enskilda bidrag och som inte får något statligt stöd över huvud taget. Denna företeelse är unik.

Om man vill främja möjligheter till val mellan olika skolor – det har angivits olika skäl till att de pedagogiskt varit mycket framgångsrika – så finns det, herr talman, all anledning att ansluta sig till reservanternas yrkande.

Anf. 166 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tror att det är så att jag kan läsa innantill, och jag tror också att jag kan lägga ihop två och två. Jag noterar att det är det förslag till ett annat statsbidragssystem som moderaterna förespråkar som skulle försorsaka statsverket högre kostnader – inte de fristående skolor som finns i dag och som inte har något statsbidrag alls. Det kan jag också räkna ut. Hugo Hegeland behöver inte påpeka att de är billigare för staten – det är självklart.

Det vi här diskuterar i dag är dels det statsbidragssystem som propositionen har föreslagit, dels det frikostigare statsbidragssystem som moderaterna förordar. Nu är det den tredje moderaten som har varit uppe i den här debatten och tyckt att vi visst skall kunna spä på statens utgifter ytterligare, det kan väl ändå inte vara så farligt.

Jag har inte på något sätt kontrollerat uppgifterna, men jag undrar om det var alldeles korrekt som Hugo Hegeland påstod. Om jag inte minns alldeles fel, är det väl så att merparten av Waldorfskolorna faktiskt har kommit till under den senaste tioårsperioden.

Anf. 167 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Mig veterligt har inte merparten av Waldorfskolorna tillkommit under den senaste tioårsperioden.

Sedan vill jag påpeka att totalkostnaden för de fristående skolorna är klart lägre än för de obligatoriska skolorna. Ur den synvinkeln är det bara fråga om en rättvisare fördelning av anslagen till undervisningen i Sverige. Det är därför som vi yrkar att man skall göra en omfördelning mellan obligatoriska och fristående skolor.

Anf. 168 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Vi skall väl inte tvista om huruvida det var merparten eller inte. Men nyss var det enligt herr Hegelands uttalande ingen skola som hade tillkommit. Vi kan alltså ändå vara överens om att det har tillkommit fristående skolor också under den senaste tioårsperioden.

Anf. 169 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Tvärtom exemplifierade jag och nämnde Vasaskolan i Göteborg som en skola som har tillkommit under senare tid tack vare enskilda ansträngningar och som inte har fått ett öre från staten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Onsdagen den
8 december 1982

*Ett trygghetspaket
för skogsbrukare*

Mom. 2 (undervisningsspråk i fristående skola)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 79 för reservation 1 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 3 (beslutsmyndighet för godkännande av fristående skola)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 79 för reservation 2 av Rune Rydén m. fl.

Mom 5 (statligt stöd till fristående skolor)

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 80 för reservation 3 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 6 (utformningen av och särskilda villkor för statsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 79 för reservation 4 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 8 (kommunalt stöd)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 79 för reservation 5 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 9 (valet av skolgång)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 78 för reservation 6 av Rune Rydén m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

42 § Ett trygghetspaket för skogsbrukare

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:5 om ett trygghetspaket för skogsbrukare.

Anf. 170 KERSTIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill först deklarerat att jag inte kommer att ställa något yrkande.

Med anledning av tre motioner som väcktes under den allmänna motionstiden av centern, socialdemokraterna och moderaterna om ett trygghetspaket för skogsbrukare har riksdagen att besluta om jordbruksutskottets betänkande 1982/83:5. Utskottet är helt enigt när det hemställer om att ge regeringen till känna att det vore värdefullt om även de verksamma skogsbrukarna kunde erhålla den trygghet som erbjuds genom arbetsmarknadsförsäkringarna.

I ett särskilt yttrande har centern, moderaterna och folkpartiet velat framhålla att det vore lämpligt att ta de 15 milj. kr. som den årliga premien kan beräknas till från intäkterna av skogsvårdsavgifterna. Dessa har höjts

från 0,09 ‰ för några år sedan till 0,5 ‰ nu. Tillsammans med de höjda fastighetstaxeringsvärdena har det för många fastigheter inneburit en höjning av skogsvårdsavgifterna med 2 000 % och mer. De sammanlagda inkomsterna från dessa är större än utgifterna till förmån för skogsbruket. Denna måttliga merutgift på 15 milj. kr. torde, som vi säger i vårt särskilda yttrande, mer än väl täckas av skogsvårdsavgiften med nuvarande uttag.

Herr talman! Jag har bara velat påpeka att vi är för ett trygghetspaket för skogsbrukarna, men mot en höjning av skogsvårdsavgifterna, eftersom detta är obehövligt.

Anf. 171 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande, som vi nu behandlar, avser, som Kerstin Andersson sade nyss, ett s. k. trygghetspaket för skogsbrukare. Till grund för betänkandet ligger tre motioner i vilka framhålls att i stort sett alla förvärvsarbetande omfattas av avtalsbundna s. k. AMF-försäkringar. Dessa utgör, som framhålls i betänkandet, ett väsentligt komplement till socialförsäkringssystemets olika ersättningar.

Sedan 1978 har också lantbrukarna ett avtal om motsvarande försäkrings-skydd, däremot inte skogsbrukarna. Därför föreslår motionärerna att trygghetspaketet för lantbrukare utvidgas till att gälla även för skogsbrukarna och att försäkringen finansieras via skogsvårdsavgifter.

Det har bedömts att ca 30 000 skogsbrukare årligen arbetar längre eller kortare tid i sitt skogsbruk, och utskottet har för sin del ansett det av stort värde att det här problemet blir löst. Av samma uppfattning är också skatteutskottet, som i ett yttrande framhåller önskvärldheten av att problemet får en snar lösning.

Skogsstyrelsen har också pekat på att förbättrad social trygghet för skogsbrukarna kan utgöra ett led i en ökad självverksamhet och därmed också medföra ett ökat utbud av virke från det privata skogsbruket.

Skogsstyrelsen liksom domänverket har gjort vissa invändningar mot förslaget till finansiering, men utskottet delar motionärernas uppfattning att försäkringskostnaderna, vilka uppskattas till ca 15 milj. kr. per år, finansieras genom ianspråktagande av skogsvårdsmedel.

Alla bör vi ha ett intresse av att avverkningsnivån höjs, och jag tror att en ökad trygghet, som erbjuds genom arbetsmarknadsförsäkringarna, kan öka aktiviteten hos de självverksamma skogsägarna. Den kategori det här är fråga om är inte yrkesverksam och omfattas heller inte av lantbrukarnas trygghetspaket.

Jag nämnde tidigare hur viktigt det är att de självverksamma skogsbrukarna medverkar till att avverkningarna hålls på en hög nivå. Detta gäller givetvis också självverksamhet i fråga om skogsvård där den skogsvårdslag, som nu har varit i bruk i snart ett år, ställer väsentligt ökade krav på alla som äger skog.

Skall vi kunna leva upp till de krav som ställs i den nya skogsvårdslagen t. ex. vad gäller röjning, gallring, återbeskogning av kalytor osv., måste självverksamheten i det svenska skogsbruket öka. Vi kan nämligen aldrig

räkna med att skogsvårdsstyrelsens personal, entreprenörer och andra skall kunna räcka till för att vi skall kunna komma ifatt den stora eftersläpning som råder på många håll i landet i fråga om skogsvård.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till vad utskottet sagt i det här ärendet och tycker också att det är riktigt att premierna skall betalas via skogsvårdsavgiften.

I anledning av det särskilda yttrande som är fogat till utskottets betänkande och som Kerstin Andersson här berörde framhålls att den utgift det här är fråga om torde kunna täckas med den skogsvårdsavgift som nu tas ut.

Jag vill med anledning av Kerstin Anderssons anförande bara kort säga att framtiden väl får utvisa huruvida den nuvarande skogsvårdsavgiften är tillräcklig för att täcka alla de utgifter som uppstår om vi vill åstadkomma en effektivare skogsvård och en solidarisk virkesförsörjning.

Det blir frågor som vi får tillfälle att återkomma till när regeringen presenterar den ambitionsnivå för den svenska skogsnäringen som vi från vårt parti i olika sammanhang pläderat för.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

43 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1982/83:6 Tillvaratagande av bär och svamp

Utskottets hemställan bifölls.

44 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

45 § Anf. 172 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs konstitutionsutskottets betänkande 9 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

46 § Kammaren åtskildes kl. 23.26.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert